

Sovon-Nieuws 3

27e jaargang
september 2014

- BMP levert een berg spannende resultaten
 - Ganzen vroeg, vroeger, vroegst
 - Pallas' Boszangers in Nederland en Europa
- In de Klei: Sjoerd Dirksen en zijn mooie Krooneenden
 - Imidacloprid en insectenetende vogels
 - Wat doet Sovon met gegevens waarneming.nl
- Spreeuwen in de winter beter af dan in de broedtijd?
- Telprobleem: grote slaapplekken van Spreeuwen

Een relevante boodschap

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: minimaal € 12,-. Sovon-leden ontvangen vier maal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 27,50). Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres Sovon.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Ricardo van Dijk

Penningmeester Dennis Meeuwissen

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Susan Kaak en Marcel Visser

E-mail: bestuur@Sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza,
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.
Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@Sovon.nl

Homepage: www.Sovon.nl

IBAN: NL30 INGB 0002 9059 88

IBAN: NL59 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op www.Sovon.nl onder Over Sovon voor uw ledenraadsleden. **E-mail:** ledenraad@Sovon.nl

Directeur

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van EZ en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.

ISSN 1383-0635.

Foto boven:

Theo Verstrael (Josien Eulderink)

Foto's omslag:

Jonge Spreeuw (Michel Geven)

Sjoerd Dirksen (Rob Buiters)

Nog niet zo lang geleden is de lelijke term 'burgerwetenschap' in zwang gekomen om die onderzoeken te beschrijven waarbij burgers een belangrijke rol spelen bij het verzamelen van gegevens. De potentie daarvan is immens groot: er zijn nu eenmaal 'iets' meer burgers dan onderzoekers. En dat een goede samenwerking tussen burgers en onderzoekers tot mooie, soms grensverleggende resultaten kan leiden heeft u de afgelopen jaren al vaak hier kunnen lezen of op de Landelijke Dag kunnen horen. Het recent door Sovon en Radboud Universiteit in Nature gepubliceerde onderzoek naar de effecten van een veel gebruikt insecticide op veel van onze insectenetende vogels illustreert de waarde van het BMP als 'burgerwetenschap' eens te meer.

We leven echter in een periode waarin wetenschap niet meer automatisch wordt geloofd. De te vaak optredende fraude bij de dataverzameling en/of -bewerking is daar mede debet aan. Een kritische houding is daarom goed. Maar soms wil een deel van de samenleving een bepaalde uitkomst gewoon niet horen omdat het ze niet goed uitkomt. Dan wordt het een kwalijker zaak.

Ook het bovenvermelde onderzoek kreeg het nodige over zich heen, variërend van het stelen van andermans idee tot en met het verwijt ondoorzichtig te goochelen met de zeer geavanceerde en dus voor weinigen navolgbare statistische technieken. Sovon en de Radboud Universiteit hebben tot nu toe alle aantijgingen overtuigend kunnen verwerpen.

De producent van het onderzochte insecticide, een gerenommeerd internationaal farmaceutisch bedrijf, kwam ook op bezoek om meer te weten te komen over aanpak, aannames en methoden in dit onderzoek. Omdat de uitkomsten van het onderzoek zeer negatief uitpakken voor het bestrijdingsmiddel is hen er veel aan gelegen het onderzoek onderuit te kunnen halen. Maar ook zij konden er geen gaten in schieten. Wellicht gaan zij de analyses nog eens na rekenen. Dat is prima, wij wachten hun uitkomsten rustig af in de wetenschap dat dankzij de tellingen van onze vrijwilligers er een zeer relevante boodschap de wereld in is gestuurd die kan bijdragen aan een zorgvuldige afweging van ecologische en economische belangen.

● *Theo Verstrael*

Agenda 2014/15

Jaar van de Spreeuw

Oktober

- (1) tijd om uw broedvogelinventarisaties in autocluster in te voeren
- (11) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, steekproeftelling Wadden (18) slaapplaatstelling Grote Zilverreiger, Aalscholver
- (25) slaapplaatstelling Spreeuwen

November

- (8) integrale Waddentelling, slaapplaatstelling ganzen en zwanen (15) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling (29) Landelijke Dag in de Reehorst, Ede

December

- (15-1 jan.) PTT-telling (13) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, steekproeftelling Wadden (20) slaapplaatstelling Grote Zilverreiger

Januari

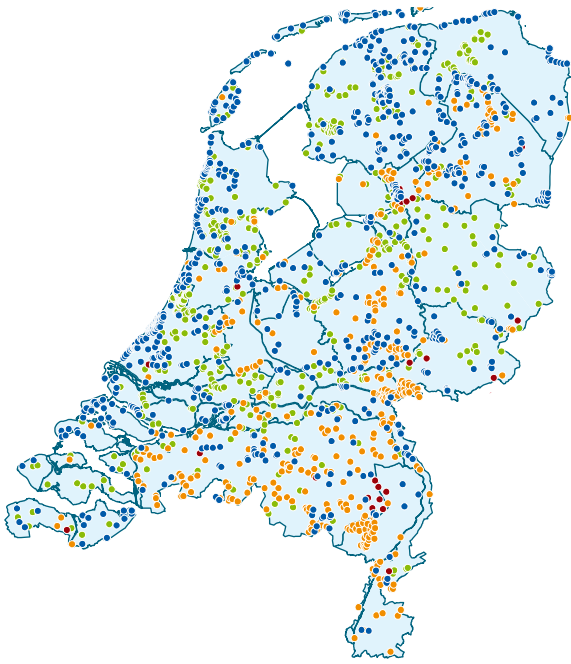
- (10) integrale Waddentelling, slaapplaatstelling ganzen en Zwanen (17) Midwintertelling, watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling (17-18) Tuinvogeltelling

Februari

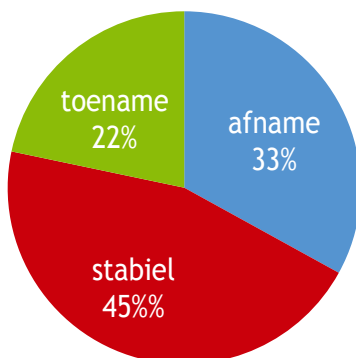
- (7) slaapplaatstelling Wulp (14) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling (21) steekproeftelling & ganzen- en zwanentelling Wadden

BMP in 2013, hoe vergaat het de gewone broedvogels?

Patrijzen zijn fors achteruitgegaan.
Foto: Arjan Boele

Figuur 1. Overzicht van in 2013 onderzochte BMP-proefvlakken. De legenda geeft het aantal proefvlakken per type BMP-telling weer.

Figuur 2. Ontwikkeling BMP-soorten in 2013 ten opzichte van 2012

Al 30 jaar worden onze 'gewone' broedvogels gevolgd met het Broedvogel Monitoring Project, ofwel BMP. En nog steeds levert het elk jaar een berg spannende resultaten op. In dit artikel werpen we een blik op de uitkomsten van 2013, waarbij het accent ligt op de vergelijking met een jaar eerder.

Stabiele deelname

Tot nu toe zijn resultaten van 1857 in 2013 onderzochte BMP-gebieden bij ons aanleverd (figuur 1). Daarmee blijft de bijdrage van de tellers stabiel op een hoog peil. Je zou bijna gaan denken dat dit vanzelfsprekend is, maar niets is minder waar. Het gaat immers om duizenden belangeloos door honderden vrijwilligers verwezenlijkte veld- en bureau-uren. Dit vormt de kurk waar het BMP op drijft. Voeg daar de gewaardeerde medewerking van een aantal overheden en natuurterreinbeheerders aan toe, en je krijgt een van de grootste en meest constante natuur-monitoringprojecten van ons land.

Vergeleken met een jaar eerder zijn er in 2013 aanzienlijk minder proefvlakken geteld in het Waddengebied: (2012 was daar een integraal teljaar voor het trilaterale TMAP programma). Daar staat een flinke plus in Overijssel tegenover, waar in opdracht van de provincie om het jaar tellingen voor een provinciaal meetnet worden uitgevoerd.

Erg belangrijk voor de kwaliteit van het BMP zijn de regio's waar opnieuw een jaar aan langdurige reeksen is toegevoegd.

Koele weersomstandigheden

De winter van 2012/13 was de vijfde op rij met soms fikse vorstperiodes, al ontbraken extreem lage temperaturen. Soms was het ook zacht, nat en winderig. Aanvankelijk liet het voorjaar zich van een ongebruikelijke kant zien. In maart lag de temperatuur geregeld tot 10 graden onder het langjarig gemiddelde en de laatste decade van die maand was de koudste ooit gemeten sinds 1901! De voor het ijzige weer verantwoordelijke oostelijke stroming hield tot half april aan, maar aanhoudend mooi weer was tot ver in mei schaars. Het was ook droog, noemenswaardige neerslag viel er pas vanaf eind april. In mei viel aanzienlijk meer dan het langjarig gemiddelde. Ook in juni overheerste relatief koel en nat weer.

Toename

Slechts drie van de 108 gevolgde soorten (3%) namen ten opzichte van 2012 met meer dan 20% toe. De grootste stijging vond plaats bij de Kruisbek (+164%), hoewel er geen omvangrijke invasie was zoals in 1994 en in 2003. Sinds 1990 kenden we

15 jaren met meer Kruisbekken dan in 2013. De stijging kwam dan ook vooral doordat het voorafgaande jaar 2012 een van de slechtste broedseizoenen voor deze soort was sinds de start van de tellingen. Veel BMP-Kruisbekken hielden domicilie in de Drentse naaldbossen, maar de dichtheid lag veelal onder de 2 paar/100 ha.

Opmerkelijk, gezien de algeheel afnemende trend, was de opleving bij de Wintertaling. Ter relativering: het niveau in 2013 lag nog altijd 35% onder dat van begin jaren negentig. Drenthe en aangrenzende delen van Friesland spelen voor dit fraaie eendje een belangrijke rol, getuige de fikse aantallen in o.a. Fochtelöerveen, Dwingelderveld en Bargerveen.

Bij 20 soorten (19% van het totaal) lag de index in 2013 5-20% hoger dan in 2012. De Rietzanger pakte de positieve draad weer op die een jaar eerder een onderbreking kende, na een nogal droge winter in de Sahel. In 78 van de 449 proefvlakken met Rietzangers werden meer dan 25 territoria geteld. Bijzonder rijk aan Rietzangers zijn laagveenmoerassen in Friesland (bijv. De Koai en J. Durkspolder in de Alde Feanen en Houtwiel), Overijssel (bijv. Weerribben vak 1 & 3, Muggenbeet-Wieden), Utrecht/Zuid-Holland (Waterleidingplas Loenderveen), en in de Biesbosch (Platte Hoek, Noorderplaat). In al deze proefvlakken ligt de dichtheid van de Rietzanger tussen de 50-100 paar per 100 ha.

Na een aantal jaren met een geleidelijke afname was bij de Fuut plots een flinke stijging te zien. Vestiging van Futen in natuurontwikkelingsgebieden, zoals de Tongplaat in de Biesbosch, speelt een rol. Maar in een aantal al jaren goed bezette gebieden zoals Gooi- en Eemmeer, Wormer- en Jisperveld en het Brabantse Beuven nam de soort eveneens toe. Na vier jaren waarin afname overheerste, liet ook de Dodaars weer eens een stijging zien, vooral in de duinstreek en in het rivierengebied. Ook de Groote Peel sprong eruit met een recordaantal van 53 paar.

Na 13 jaar van malaise, tussen 1997 en 2009, deed de Fluiter het voor het vierde opeenvolgende jaar wat beter. De aantallen bedragen desondanks maar de helft van die in 1990, wat een bijzonder goed jaar was.

De opleving in 2013 speelde zich vooral in het zuidoosten des lands en op de Veluwe af, maar ging grotendeels aan bijvoorbeeld de Drentse bossen voorbij.

Na vijf achtereenvolgende jaren met voortdurende daling zien we bij het Waterhoen weer een bescheiden stijging. Deze lijkt vooral op te gaan voor Zuid-Nederland en stedelijk gebied.

De Watersnip vertoont een kleine toename ten opzichte van het voorgaande jaar, maar van een werkelijke kentering in de langjarig negatieve ontwikkeling is geen sprake. De toename is het meest duidelijk in moerasgebieden in Drenthe en Friesland.

Verskillende soorten continueerden de al lang opgaande lijn. Voorbeelden zijn Boomleeuwerik, Grasmus en Appelvink, naast de al genoemde Rietzanger.

Relatief veel van de toegenomen soorten zijn te vinden in water en moeras, op kwelders en in naaldbos. Maar onder de typische weide- en akkervogels zijn nauwelijks soorten met een positieve aantals-ontwikkeling te vinden.

Stabiel

Bij 50 vogelsoorten (46%) bedroegen de verschillen tussen 2012 en 2013 minder dan 5%. Veertien soorten in deze categorie, waaronder Tafelend, Havik, Holenduif, Nachtegaal, Tuinfluit en Vink, zijn al jarenlang stabiel. Dat wil niet zeggen dat ze in het hele land de nullijn volgen. Zo is de trend voor de Nachtegaal in Hoog-Nederland onverminderd negatief, terwijl de Tuinfluit in stedelijk gebied achteruit kachelt.

Twintig soorten die over de afgelopen tien jaar een positieve trend laten zien, vallen ditmaal in de categorie 'stabiel'. Daaronder zijn notoire stijgers als Grauwe Gans, Nijlgans, Krakeend en Halsbandparkiet. Komen grenzen aan de groei voor deze succesvolle soorten in beeld? Bij de Grauwe Gans zien we in een aantal regio's nog een lichte stijging, maar in onder meer de vastelandsduinen en op de zeekei in het midden en noorden van het land nemen de aantallen wat af.

Opvallend genoeg bleven de al geruime tijd afnemende Slobeend, Scholekster, Kievit, Grutto, Wulp en Veldleeuwerik stabiel. Is dit een hoopvol teken, of slechts een korte onderbreking? Dat er ook bij deze soorten regionale verschillen bestaan, behoeft geen betoog. Zo blijft de - heel voorzichtige - opleving van de Scholekster beperkt tot de kwelders en duinen van het noorden, die van de Veldleeuwerik tot open duin en kleigebieden in het zuidwesten van het land.

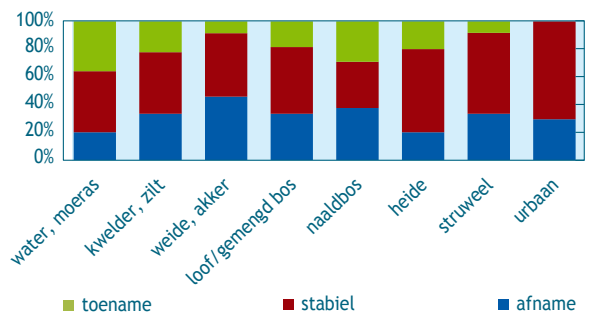
Rietzanger.
Foto: Hans Gebuis

Afname

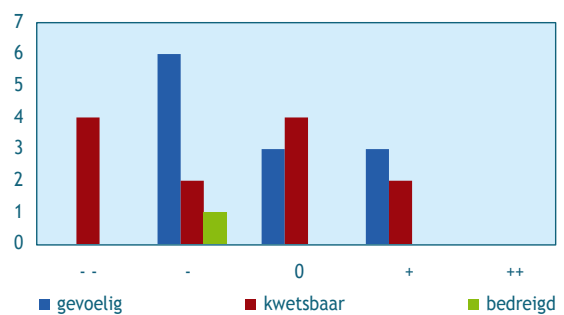
Bij 28 soorten (26%) waren de aantallen in 2013 5-20% lager dan in 2012. Dat zijn er duidelijk meer dan het aantal soorten met een positief verschil. Relatief veel soorten van akkers, graslanden en naaldbos vallen in deze categorie. In agrarisch gebied gaat het onder meer om Fazant (-10%), Tureluur (-12%), Graspieper (-14%) en Ringmus (-8%). Bij de Fazant oogt de trend op zandgronden positiever dan op klei. Graspiepers lijken echt over de hele linie af te nemen.

Goudhaan, Kuifmees en Zwarte Mees zijn sterk aan naaldbos gebonden soorten die ook op de middellange termijn een (bij de Zwarte Mees zelfs sterke) afname vertonen. De omvorming van veel naaldbos in loofbos zal vermoedelijk meespelen, maar verklaart niet alles. De afname bij genoemde naaldbossoorten speelt in het hele land, al doet de Zwarte Mees het op de zuidelijke zandgronden iets beter dan in het midden en noorden. De Goudhaan scoort in de bossen van Twente en de Achterhoek een klein plusje.

Tien soorten met afnames van 2012 op 2013 doen het ook op veel langere termijn bezien niet goed. Dit lot treft Zomertaling, Ransuil, Torenvalk, Patrijs, Zwarte Mees, Grote Lijster, Fazant, Spreeuw, Ringmus en Zomertortel. Stuk voor stuk soorten waarbij enige bezorgdheid op zijn plaats is. Anders ligt dat bij de 12 soorten die het in 2013 duidelijk minder deden dan in het voorgaande jaar, maar op de (middel)lange termijn een voorspoedige ontwikkeling laten zien. Dit gaat op voor Kwartel, Roodborsttapuit, Kleine en Grote Bonte Specht, Putter, Tjiftjaf, Buizerd, Zwartkop, Sprinkhaanzanger, Groene Specht, Goudvink en Blauwborst. Waarom de positieve reeks bij deze soorten doorbroken is, zal per soort verschillen. De ronduit matige muizenstand zal de Buizerd parten hebben gespeeld, terwijl vroeg arriverende soorten als Roodborsttapuit en Blauwborst ongetwijfeld last hadden van het ongewoon koude voorjaar.

Figuur 3. Verschillen in indexwaarde voor 108 BMP-soorten tussen 2012 en 2013, uitgezet per habitat.

Figuur 4. Trend van 25 met het BMP gevolgde soorten van de Rode Lijst, 2004-2013. -- sterke afname, - matige afname, 0 stabiel, + matige toename, ++ sterke toename

Cursus of lezing? Sovon organiseert graag mee

Rode Lijst

Van de 108 met het BMP gevolgde broedvogelsoorten staan er 25 op de in 2004 vastgestelde Rode Lijst. Hoe is het sindsdien met deze soorten gegaan? Figuur 4 geeft de trend over 2004-13 uitgezet per Rode Lijst-categorie. Hoewel veel terreinbeheerders hun best doen om juist deze soorten ter wille te zijn, overheerst een negatieve ontwikkeling. Lichtpunten zijn er bij Groene Specht, Kneu, Spotvogel, Gele Kwikstaart en Snor, en bij een zevental soorten is de trend nu stabiel. Dan blijven er 13 soorten over die een verdere afname vertonen. Vier daarvan, te weten Zomertaling, Patrijs, Ransuil en Zomertortel, zijn zelfs fors verder achteruit gekelderde. Ten opzichte van 2012 nam de BMP-index bij deze soorten met meer dan 20% af.

Agrarische en naaldhoutsoorten: een blik over de grens

Uit de BMP-cijfers blijkt zonneklaar dat onze akker- en weidevogels nog steeds in de hoek zitten waar de klappen vallen. Zoals algemeen bekend is dit ook op Europese schaal het geval. Sinds de EBCC ('de Sovon van Europa') jaarlijks de landelijke broedvogelmeetnetten aan elkaar knoopt, kunnen we dat goed volgen.

Van de 21 kenmerkende soorten van agrarisch gebied die in Nederland op de langere termijn (1990-2013) afnemen, vertonen er minstens 12 op Europese schaal eveneens een negatieve tendens. Bij geen enkele andere soortgroep is de link tussen de Nederlandse en de Europese trend zo groot.

Dichter bij huis zijn de overeenkomsten zo mogelijk nog treffender. Zo bereikten Patrijs en Veldleeuwerik in het Verenigd Koninkrijk in 2013 de laagste score ooit, terwijl Zomertortel (-88% sinds 1995), Kievit (-42%) en Wulp (-43%) een met Nederland vergelijkbaar beeld laten zien. Kievit en Zomertortel nemen ook bij de oosterburen sterk af.

Een Europa-breed negatief beeld overheerst ook bij naaldbossoorten die het in Nederland niet zo lekker doen. Zwarte Mees, Kuifmees en Goudhaan nemen op Europese schaal af, met landelijke verschillen. In Duitsland zijn Kuifmees en Zwarte Mees stabiel, terwijl de Goudhaan een forse afname vertoont. In het Verenigd Koninkrijk neemt de Goudhaan licht af, terwijl de Zwarte Mees een klein plusje laat zien.

> sovon.nl/BMP

● **Jan-Willem Vergeer (Sovon)**
& **Tom van der Meij (CBS)**

Samen het veld in om een telling te oefenen. Dat is de beste manier om het telwerk als kersverse waarnemer voor Sovon onder de knie te krijgen. Samen met vogelwerkgroepen organiseren we graag een cursus, workshop of lezing.

Ook in 2014 organiseerde Sovon een flink aantal cursusbijeenkomsten om nieuwe tellers op te leiden. In Houten gaven we een basiscursus broedvogels, waarbij de deelnemers tijdens theorieavonden oefenden met vogelgeluiden en uitleg kregen over stadsvogels. Op twee excursieochtenden werd er geoefend met tellen voor MUS en BMP. Houten bleek een verrassend vogelryke gemeente te zijn. De MUS-telling leverde bijvoorbeeld veel Groenlingen en Turkse Tortels op, terwijl de kersverse BMP-tellers enthousiast raakten van een Blauwborst en een Tuinfluiter. Op de Veluwe belegden we eveneens een serie avonden over broedvogeltellingen. In het kader van het project Groen & Doen konden we dit jaar opnieuw verschillende steden aandoen met een stadsvogelavond. In Zwolle, Den Bosch, Marrum, Wilnis en Hengelo kwamen tientallen vogelaars bij elkaar om meer te horen over MUS. Uiteindelijk meldden elf nieuwe stadsvogeltellers zich aan, die nog dit voorjaar konden beginnen met tellen.

Theorie en praktijk

De opzet van de cursussen is telkens een afwisseling van theorie en praktijk. Vogels tellen leer je immers vooral buiten. Tijdens theorieavonden gaan we in op de telmethode en is er veel ruimte om vragen te stellen. Bij de BMP-cursus worden de broedcodes en de online invoer uitgebreid besproken, terwijl de algemenere broedvogelcursus ingaat op de verschillende broedvogelprojecten. Na een avond theorie staat er stevast

een excursie op de agenda, waarbij de cursusleider met een groepje een telling oefent. Achteraf kunnen de tellingen gezamenlijk ingevoerd worden.

Fris je kennis op

Bij veel vogelwerkgroepen wordt er al veel geteld en is een cursus misschien niet meteen nodig. Wel kan het heel motiverend zijn om een lezing te organiseren over de resultaten van al die tellingen. Ook kan het nooit kwaad om de vogelkennis op te frissen. Sovon helpt daar graag bij door lezingen, workshops en opfrisavonden te verzorgen. Op deze manier willen we waarnemers graag bijpraten over specifieke inventarisatieproblemen uit de praktijk of oefenen we graag samen lastige vogelgeluiden, het tellen van grote groepen vogels en het invoeren van gegevens. Nu de meeste vogelwerkgroepen hun programma voor de komende winter en lente weer invullen, is het ook een goed moment om contact met ons op te nemen voor een cursus, workshop of lezing.

> albert.dejong@sovon.nl

Meer info en aanvragen:

- www.sovon.nl/cursussen
- www.sovon.nl/lezingen
- Oefen je vogelkennis online via www.sovon.nl/online-cursussen

Cursisten in Houten zien aan het einde van een BMP-rondje een Blauwborst. Foto: Albert de Jong.

Vroege aankomst en vroeg vertrek kenmerken ganzenseizoen 2013/14

De voorbije winter van 2013/14 was volgens het KNMI na de winter van 2006/07 de op één na zachtste sinds 1706. Qua aantallen ganzen was daar aanvankelijk weinig van te merken. Vooral in oktober-november werden grote aantallen geteld voor de tijd van het jaar, volgend op een uitzonderlijk vroege aankomst uit de broedgebieden.-

Vroeg, vroeger, vroegst

In het najaar van 2013 verschenen al eind september grote aantallen arctische ganzen, zo laat een uitwerking van trektellingen zien (figuur 1). De aankomst bij de Kolgans viel zelfs vroeger dan ooit, terwijl ook van Toendrarietgans en (Zwartbuik)rotgans de eerste grote aantallen trekkers eerder dan gewoonlijk verschenen. De sterke aankomst viel samen met een sterke noord- tot noordoostelijke stroming over Noordwest-Rusland en het oostelijke Oostzeegebied: ideale omstandigheden om lange afstanden te vliegen. De trekgegevens van de Kolganzen passen vrijwel naadloos in de bewegingen van de in de zomer van 2013 op de Russische toendra gezenderde Kolganzen, die in najaar en winter in Duitsland en Nederland konden worden uitgelezen (A. Koelzsch/Max-Planck Instituut für Ornithologie).

De vroege aankomst in 2013 bevestigt een ontwikkeling die al langer gaande is, met name bij Toendrarietgans en Kolgans (en dan vooral na 1995, zie o.a. Limosa 82: 68-78). Dit in tegenstelling tot een soort als de Kleine Zwaan, die recent juist tendeert naar een latere aankomst (maar in 2013 mee kwam in de golf vroege trekkers).

De massale aankomst eind september bleef ook bij watervogeltelling half oktober niet onopgemerkt. Voorlopige telresultaten wijzen erop dat de oktober-aantallen van Toendrarietgans, Kolgans en ook Brandgans tot de hoogste behoren die tot dusverre in oktober in Nederland werden geteld. Bij de Kleine Zwaan was het aantal vermoedelijk het hoogste sinds 2004. De sterke bezetting van de ganzenpleisterplaatsen in oktober zette door in november.

Weinig verandering in piekaantallen

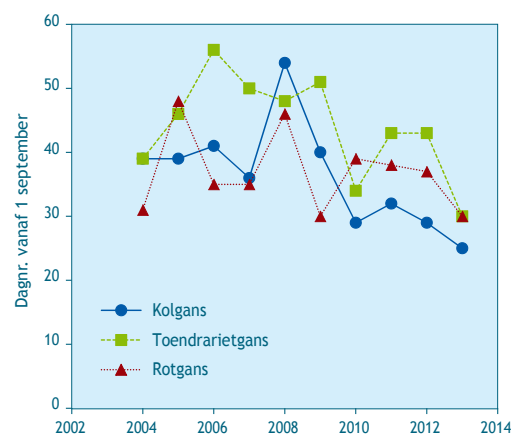
De seizoensmaxima in december en januari waren bij de meeste soorten vergelijkbaar met voorgaande seizoenen, bij Toendrarietgans en Kolgans aan de lage kant, bij Brandgans aan de hoge kant (mogelijk voor het eerst talrijker dan Kolgans). De definitieve aantallen in 2012/13, die onlangs beschikbaar kwamen voor de watervogelrapportage, laten zien dat de seizoensmaxima ook in de afgelopen jaren bij de meeste soorten weinig

veranderden (figuur 2). Bij enkele soorten (Toendrarietgans, Brandgans) zijn winter-effecten zichtbaar (grotere mate van concentratie in Nederland in koudere winters). De seizoensmaxima van Kleine Rietgans lijken te stabiliseren op een laag niveau (gehalveerd ten opzichte van de ruim 40.000 vogels tot en met 2009/10). Het maximum aantal Kolganzen in Nederland veranderde sinds 2005/06 weinig. Gemiddeld ging het de laatste drie seizoenen om 880.000 vogels, ruim 70% van de Oostzee-Noordzee flyway (geschat 1.200.000 vogels). De toename van deze soort (seizoensgemiddelden groeiden gemiddeld 3% per jaar sinds 2003/04) wordt gevoed doordat grote aantallen vroeg in het seizoen verschijnen. Ook Brandganzen waren in de laatste winters sterk vertegenwoordigd (extra instroom van pleisterplaatsen in Noord-Duitsland in koude-perioden). Van deze soort neemt de populatie als geheel nog steeds in aantal toe en zit in de buurt van 1 miljoen, voor het allergrootste deel broedvogels van Russische komaf.

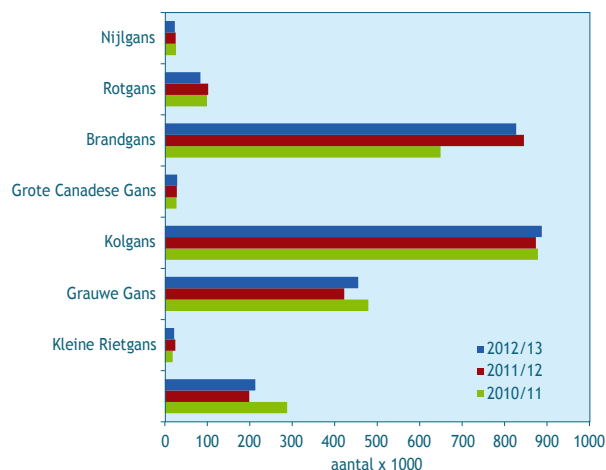
Het maximum aantal ganzen (alle soorten samen) bevindt zich de laatste drie winters op een niveau van 2,3 miljoen vogels. Ook over de laatste tien jaar is dit aantal nog steeds gegroeid (gemiddeld 5% per jaar). Binnen Nederland zijn er echter verschillen in groeisnelheid. In Noord-Nederland stabiliseerden de maxima na 2006/07, terwijl de groei in het westen en oosten van het land aanhield (ten opzichte van 2006/07 met resp. 6% en 5% per jaar). Zowel in het westen als het oosten van het land was in de koudere winters als 2009/10 en 2010/11 een duidelijke influx van overwinteraars zichtbaar (deels verplaatsingen vanuit het noorden van het land).

Vroeg vertrek

De zachte winter van 2013/14 kwam vooral bij de wegtrek in de winter en het vroege voorjaar tot uiting. Daarmee contrasteerde dit sterk met de verlate wegtrek in het koude voorjaar van 2013. Het vertrek van Kolganzen behoorde tot de vroegste sinds 2004 (figuur 3). Bij Toendrarietgans vond de wegtrek net als anders meer gespreid plaats (bij Kolgans vaak sterker geconcentreerd op enkele dagen). Hoe zal het sei-

Figuur 1. Aankomst van ganzen in het najaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen in Nederland op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat voor het eerst 1000 ganzen van de betreffende soort werden geteld.

Figuur 2. Seizoensmaxima van ganzen in Nederland, zoals vastgesteld bij de maandelijkse watervogeltellingen. De maxima kunnen per soort op een verschillend moment in de winter vallen.

Het achtste seizoen MUS; de eerste resultaten

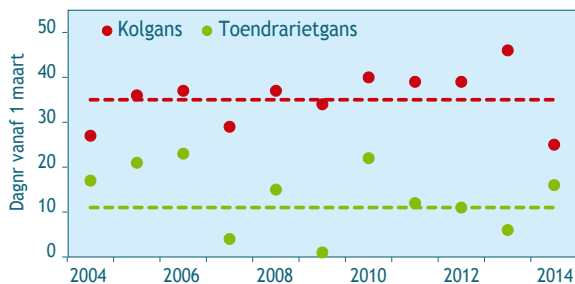

Kolganzen.
Foto: Kees Koffijberg

zoenspatroon zich ontwikkelen als de trend naar zachte winters op de lange termijn doorzet? Verschillende soorten watervogels hebben onder invloed van stijgende wintertemperaturen een noordwaartse verschuiving in winterareaal laten zien. Gedurende de lange periode van zachte winters in de periode 1997/98- 2007/08 was ook bij overwinterende ganzen in het noorden en oosten van Duitsland en het Oostzeegebied een toename zichtbaar (vooral Grauwe Gans, Kolgans, Brandgans), die nu onderbroken zal zijn door de vorstperiodes in de laatste winters. Indien deze trend zich doorzet, ligt hier ook een uitdaging voor de internationale ganzenmonitoring, aangezien vooral in het oosten van Europa het netwerk aan tellingen veel minder goed gevuld is dan in onze omgeving.

> sovon.nl/watervogels

● Kees Koffijberg

Figuur 3. Wegtrek van Toendrarietgans en Kolgans in het voorjaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat de laatste 100 ganzen werden geteld (bollen) en het gemiddelde van dit moment over alle jaren (lijn).

Het Meetnet Urbane Soorten (MUS) heeft alweer het achtste seizoen achter zich liggen. Het broedseizoen werd voorafgegaan door een zachte herfst met iets meer beukenootjes en eikels dan normaal en een extreem zachte winter. De drie telperiodes vonden meestal plaats onder goede weersomstandigheden; het voorjaar was zacht en zonnig maar tijdens de tweede en derde telperiode waren er soms heftige buien. Later in het jaar worden de trends berekend, hieronder kort wat voorlopige resultaten.

MUS blijft populair

Voor de eerste, tweede en derde telrondes zijn 625, 577 en 553 tellingen ingevoerd; een lichte toename ten opzichte van 2014 (stand 1 september). Naar verwachting zullen er nog enkele tientallen tellingen bij komen. Daar zijn we blij mee. Het project is populair bij de waarnemers en geeft ons meer mogelijkheden om iets over aantalsveranderingen bij algemene stadsvogels te zeggen.

Niet alle standvogels in de plus

Tot nu toe zijn er 380.000 vogels doorgegeven van maar liefst 164 soorten. Het is niet verrassend dat diverse standvogels toegenomen zijn. Voorbeelden zijn Blauwe Reiger, Waterhoen, Halsbandparkiet, Winterkoning en Huismus. Ook een aantal trekvogels werd in hogere aantallen gezien zoals Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Roodborsttapuit en Tjiftjaf. Toch zaten er ook verschillende standvogelsoorten in de min, waaronder Vink, Boomklever, Gaai en Groenling. Vooral bij de eerste drie is dat verrassend, gezien de goede oogst van beukennoten en eikels. Bij de trekvogels zijn lagere aantallen geteld van Kleine Mantelmeeuw, Gekraagde Roodstaart, Spotvogel, Zanglijster en Bonte Vliegenvanger. Bij de zoogdieren deed het Konijn het beter en de Haas het minder dan vorig jaar.

Plannen komend najaar

Verwachte maar ook verrassende resultaten op basis van de eerste indrukken! Aan het eind van het jaar worden de indexen berekend en dan weten we hoe de trend van een groot aantal soorten in 2007-14 uitpakt. De MUS-cursus wordt in het najaar vernieuwd en aangepast, en is daarna beschikbaar voor alle deelnemers aan het project. De meetnetcoördinator verzorgt desgewenst graag een presentatie voor vogelwerkgroepen. Kijk voor meer informatie en de nieuwsbrieven op de website.

> sovon.nl/MUS

● Jan Schoppers

Rouwkwikstaart op telpunt 8 in postcodegebied 9723 Groningen, 6 april 2014. Foto: Albert Jan Scheffer

Pallas' Boszangers in Nederland en Europa

Het voorkomen van Pallas' Boszangers in ons land is geanalyseerd door gebruik te maken van de databestanden van Waarneming.nl, de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (www.dutchavifauna.nl) en het Bijzondere Soorten Project - niet broedvogels van Sovon.

Van de 2716 records uit 1963-2014 bleven na het samenvoegen van dubbele en vervolgwaarnemingen 341 gevallen (368 vogels) over.

Vooraf in oktober-november

Pallas' Boszangers worden vooral ontdekt in oktober (65%) en november (23%, figuur 1). De piek van de najaarstrek ligt in de tweede helft van oktober, na half november is de soort schaars. Er zijn 12 vogels bekend uit december, 16 uit januari (met een opvallend 'jaarlijst-piekje' in de eerste pentade) en 3-5 per maand in februari-april. Een zeer late voorjaarsvogel werd op 11 mei 1998 gezien op Rottumeroog Gr. Waarnemingen in september zijn uitzonderlijk (29 september 2000 Schoorlse Duinen NH; 29 september 2003 Rijswijk ZH). Dat geldt al helemaal voor het exemplaar dat op 25 augustus 2001 werd gemeld in de Oostvaardersplassen, wellicht een vogel die al in het voorjaar in West-Europa aanwezig was?

In het najaar zijn de vogels gemiddeld 1,9 dagen aanwezig, veel korter dan in de winter en het voorjaar (beide 12 dagen). Er zijn 9 vogels die langer dan 20 dagen aanwezig bleven en vier vogels die het meer dan 50 dagen uithielden: 20 januari - 30 maart 1975 Wageningen (70 dagen), 15 januari - 21 maart 2007 Velsen NH (66 dagen), 4 februari - 28 maart 2007 Amersfoort Ut (53 dagen) en 6 januari - 2 april 2014 Ouwerkerk ZI (87 dagen). Deze laatste vogel werd na 6 januari overigens pas weer op 16 maart terug (zingend) gevonden.

Meer winter- en voorjaarswaarnemingen?

De eerste Pallas' Boszanger in ons land was van 25-28 november 1963 aanwezig op Texel en werd er gevangen en verzameld; bijna 11 maanden later hing de tweede vogel in een net in Castricum. Na 7 waarnemingen in 1973-76, met ook de eerste winterwaarneming (Wageningen), wordt de soort sinds 1980 jaarlijks gezien (figuur 2). De laatste jaren ligt het aandeel winterwaarnemingen hoger. In 1963-1999 waren 3 van de 155 vogels in de winter aanwezig (2%), sinds 2000 is dat 13% (28 van de 213 vogels). Ook de meeste voorjaarsvogels (eerste in april 1988 in Den Haag) zijn gemeld na de eeuwwisseling (7 van de 10 gevallen).

Het aantal meldingen nam tot in de jaren negentig sterk toe waarna de aantallen fluc-

tueren. Ook in Groot-Brittannië is het aantal de afgelopen decennia sterk gestegen.

Zeldzaam in het binnenland

De Pallas' Boszanger is in ons land een echte kustvogel (figuur 3). Van de 368 exemplaren die in de database zijn opgenomen, verbleef 93% in de vijf provincies die grenzen aan de Noordzee waarbij Noord-Holland (39%) en Friesland (26%) de kroon spannen. Ook in Zuid-Holland (16%), Zeeland (7%) en Groningen (6%) worden regelmatig vogels ontdekt. De 22 'binnenland-vogels' werden gemeld in Flevoland (8 exemplaren), Gelderland (6), Noord-Brabant (3), Limburg (2), Overijssel, Utrecht en Drenthe (alle 1).

Een golf door Europa

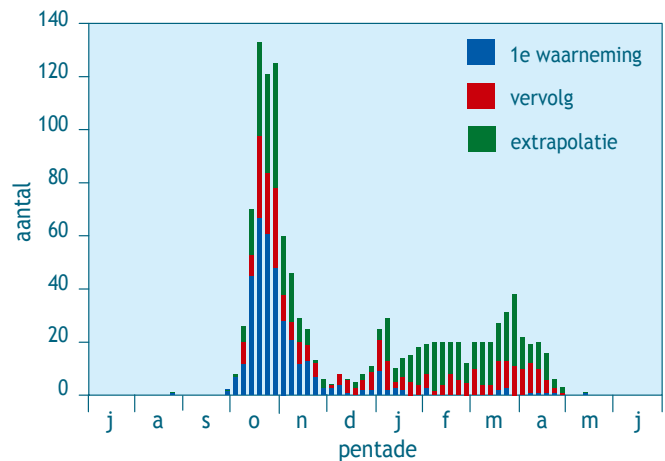
Pallas' Boszangers komen van ver oostelijk naar Europa. De soort broedt in het uitgestrekte gebied van Centraal-Siberië tot aan de Zee van Okhotsk, ten noorden van Japan, en overwintert normaliter in Zuidoost-Azië. De dichtstbijzijnde broedgebieden liggen zo'n 4500 km van Nederland.

Figuur 4 laat de najaarstrek van de soort door Europa zien via Estland (mediane datum, waarop de helft van de vogels gepasseerd is, 15 oktober), Denemarken (18 oktober), Helgoland, Duitsland (19 oktober), Nederland (24 oktober) en België (31 oktober). Hoewel gebaseerd op te weinig waarnemingen voor een goede berekening van de mediane datum passen Niedersachsen (17 oktober) en Frankrijk (26 oktober) redelijk goed in dit beeld (*T. Krüger in: H. Zang et al. 2005. Die Vögel Niedersachsens resp. P.J. Dubois et al. 2008. Oiseaux de France*).

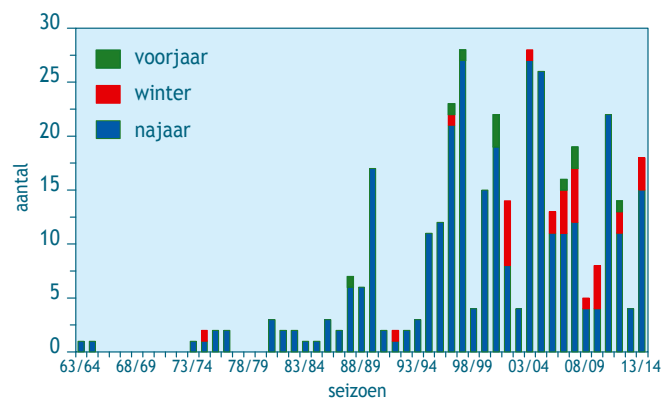
Vogels die van centraal Estland naar België trekken, leggen hemelsbreed zo'n 1600 km af. Ze lijken dus met een gemiddelde snelheid van ongeveer 100 km per dag door Europa te trekken.

Pallas' Boszanger, 15-10-2010
Helgoland. Foto: René van Rossum

Figuur 1. Pallas' Boszanger. Seizoensverloop per vijfdaagse periode in 1963-2014 (vogeldagen). In de grafiek zijn verwerkt de eerste waarneming, vervolgwaarnemingen (zelfde vogel later opnieuw waargenomen) en 'ge-extrapoleerde, berekende vogeldagen' (voorbeeld: vogel is ontdekt op dag 1 en ook gezien op dag 5; dag 2, 3 en 4 zijn dan verwerkt in de groene balkjes 'extrapolatie').

Figuur 2. Pallas' Boszanger. Aantal exemplaren per seizoen in 1963/64-2013/14 (najaar: september-november, winter: december-februari, voorjaar: maart-mei). In de figuur is de dag van ontdekking verwerkt voor vogels die meerdere dagen aanwezig waren.

Peter Simon Pallas

Bij een 'Pallas' denken de meeste vogelaars aan een Pallas' Boszanger maar er zijn veel meer dieren die de naam van Peter Simon Pallas meedragen, zoals Pallas' Rietgors, Pallas' Roodmus en Pallas' Eekhoorn. Bij meeuwenfreaks gaat de gedachte al snel uit naar een Reuzenzwartkopmeeuw, die in het Engels Pallas's Gull heet. In totaal beschreef deze wetenschapper, die in 1741 in Berlijn werd geboren, onder andere in Leiden studeerde en in Rusland hoogleraar werd, maar liefst 94 vogelsoorten.

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en een jaarlijkse bijdrage van Sovon.

Wat willen we bereiken?

Met het fonds wil Sovon twee zaken mogelijk maken:

- het schrijven van wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. Deze zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en -overdracht;
- publicaties door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon. Met het fonds wil Sovon een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna, een jubileum-overzicht, e.d.

Recent gesteunde projecten

- *Van IJsdruiker tot IJsgors* van VWG Arnhem e.o.
- *Niet teveel praten, maar doen* - 40 jaar Vogelwacht Uffelte e.o.

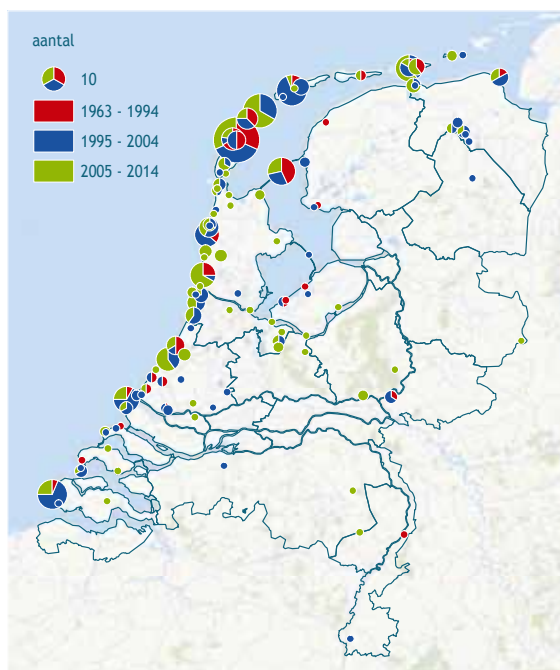
Hoe kunt u bijdragen?

U kunt op de volgende manieren helpen:

- een eenmalige donatie;
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- het Fonds bekend maken bij andere mogelijk belangstellenden. Hiervoor is een folder beschikbaar.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

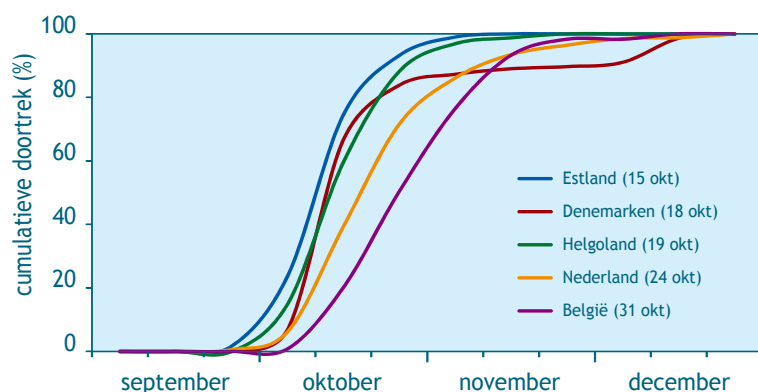
Figuur 3. Pallas' Boszanger. Verspreiding in Nederland in 1963-94, 1995-2004 en 2005-14.

Waar naar toe?

Het is niet geheel duidelijk wat de Pallas' Boszangers die in Noordwest-Europa (incl. Groot-Brittannië) aankomen vervolgens doen. Een (klein?) deel probeert de winter door te brengen in West-Europa (figuur 1). Het aantal vogels dat verder naar het zuidwesten vliegt, lijkt laag. Zo zijn er maar weinig waarnemingen op het Iberisch Schiereiland (E. de Juana 2008. *Ardeola* 55-2: 179-192). Tot en met 2003 werden er slechts 8 Pallas' Boszangers waargenomen: 2 in oktober, 2 in december en 4 in maart-april (ter vergelijking tot en met 2003: in Zweden 1175, Groot-Brittannië 1783, Nederland 224). Van de 71 Pallas' Boszangers die in Nederland geringd zijn, werd er één buiten Nederland terug gemeld. Een exemplaar dat op 27 oktober 2010 werd gevangen in Warns Fr werd vier dagen later 430 km naar WNW gevangen in North-Yorkshire. Deze vogel vloog dus gemiddeld iets meer dan 100 km per dag (www.griell.nl, Vogeltrekstation - Centrum voor Vogeltrek en Demografie).

> sovon.nl/BSP

● Arjan Boele & Erik van Winden

Figuur 4. Pallas' Boszanger. Cumulatief doortrekpatroon in Europa in september - december met tussen haakjes de mediane datum (datum waarop 50% van de vogels gepasseerd is). Bronnen: Estland (U. Paal 2011, *Hirundo* 24: 13-17), Denemarken (www.dofbasen.dk/ART/art.php?art=12980), Helgoland (J. Dierschke et al. 2011. *Die Vogelwelt der Insel Helgoland*) en België (www.bahc.be).

BMP-gegevens als basis voor een artikel in Nature: trends van insectenetende vogels en gehalten van het pesticide imidacloprid in het oppervlaktewater

Het is jullie vast niet ontgaan. Net voor de vakantie verscheen in het gerenommeerde tijdschrift Nature een artikel over vogels en pesticiden, geschreven door een aantal Sovon-auteurs en biologen van de Radboud Universiteit. Het artikel deed behoorlijk wat stof opwaaien in de media. Het is ook een prachtige illustratie van hoe je met Sovon-gegevens, verzameld door vrijwillige waarnemers, onze tellers, gedegen wetenschap kunt bedrijven. Dat smaakt naar meer!

Afnemende broedvogels

Waar gaat het artikel precies over? Veel vogels die afhankelijk zijn van het boerenland, nemen al jaren in aantal af. We weten dat de landbouwintensivering, en de daarmee gepaard gaande veranderingen in landgebruik, veel soorten de das omdoet. Weidevogels lijden onder het gebrek aan kruidenrijke en natte graslanden, akkervogels vinden steeds minder granen en zaden in de wintertijd. Maar niet overal is de teruggang even groot, er zijn verschillen van gebied tot gebied.

Naar aanleiding van een publicatie over de negatieve relatie tussen de belasting met een bepaald insecticide en het voorkomen van waterinsecten, ontstond het idee om ook vogelgegevens te analyseren. Zouden de aanwezige gehalten van dit insecticide kleinschalige ruimtelijke verschillen in populatietrends van broedvogels kunnen verklaren?

Imidacloprid

Het meest gebruikte insecticide van de groep van de neonicotinoiden is in Nederland in 1995 onder de naam imidacloprid op de markt gebracht. Het is een systemisch werkende stof: als het wordt opgenomen door de plant, zijn alle plantendelen giftig voor insecten, of het nu om wortels, bladeren of nectar gaat. Het middel wordt op grote schaal toegepast in o.a. de akkerbouw, bollenteelt, kassenteelt en fruitboomgaarden. Het wordt gebruikt om zaden en bollen te behandelen en voor het spuiten van gewassen in de open lucht en kassen.

Het middel werkt in op het centraal zenuwstelsel van insecten. Afhankelijk van de concentratie raken ze gedesoriënteerd, verlamd en sterven ze. Het bestrijdingsmiddel wordt in verband gebracht met de afname van het aantal bijen, hommels en andere ongewervelden. Populair is het zogenaamde 'coaten' van zaden, zoals bij mais. De zaden krijgen een omhulsel voordat ze worden gezaaid en de hele plant is vervolgens automatisch door het middel beschermd.

De relatie tussen de gehalten imidacloprid en de macrofauna kon worden onderzocht doordat de stof in ons oppervlaktewater wordt opgepikt bij de frequente bemonsteringen die de waterschappen uitvoeren.

Veel van het middel blijkt namelijk via de bodem uit te spoelen en komt uiteindelijk in sloten en vaarten terecht, op sommige plekken (ver) boven de milieunormen.

Effecten op broedvogels

Caspar Hallmann, promovendus aan de Radboud universiteit, kende na een tijdlang bij Sovon te hebben gewerkt, de waarde van onze monitoringgegevens. Hij besloot te kijken of we over voldoende BMP-gegevens beschikken in de directe omgeving van de plekken waar waterbemonsteringen zijn uitgevoerd. Dat bleek het geval. Toen was het zaak om een statistische relatie te leggen tussen de lokale trends van insecteneters en de gehalten aan imidacloprid in die gebieden.

Hij vond een sterk negatieve correlatie, gebaseerd op een groep van 15 soorten zangvogels die in het broedseizoen in belangrijke mate afhankelijk zijn van insecten. Voor het merendeel betreft het soorten die nog vrij algemeen in het boerenland voorkomen en die hun voedsel bijeen scharrelen in slootkanten, perceelranden en andere landschapselementen.

Het kostte daarna nog enkele maanden om allerlei controles te doen op de data, om andere verklaringen zo veel mogelijk uit te kunnen sluiten. Zo is onder meer het ruimtelijke patroon van de lokale toe- en afnames ten tijde van het wijdverbreide gebruik van het pesticide (vanaf 2003) vergeleken met het patroon van vóór het gebruik (1984-95). Toen die patronen bleken te verschillen, vormde dat extra ondersteuning: de gevonden recente negatieve correlatie bleek immers niet al te bestaan als gevolg van een onbekende andere factor.

Daarnaast is gekeken of de relatie overeind bleef als er rekening werd gehouden met andere veranderingen in het boerenland, waarvan bekend is dat ze de vogelstand hebben beïnvloed, zoals verstedelijking, mestgift en gewaskeuze. Geen van die factoren bleek zo goed de verschillen in trends van gebied tot gebied te verklaren als de gehalten aan imidacloprid. Waar de hoeveelheid imidacloprid in het oppervlaktewater boven de 20 nanogram per liter komt, nemen de vogels in aantal af. Naarmate de concentratie hoger is, is de afname sterker.

In gebieden met een concentratie hoger dan 20 nanogram bedroeg de teruggang van de 15 onderzochte vogelsoorten gemiddeld 3,5 % per jaar. Deze waarde van imidacloprid in het oppervlaktewater wordt op veel plekken in Nederland (ver) overschreden.

Het is voor het eerst dat er een correlatie wordt gevonden tussen de achteruitgang van populaties gewervelde dieren en de concentratie van imidacloprid in het oppervlaktewater. Het is onbekend hoe de afname van de vogels precies tot stand komt. Meest waarschijnlijk komt het door een gebrek aan insecten (onvoldoende voedsel), maar vergiftiging (door het eten van vergiftigde insecten of behandeld zaad) of een combinatie van beide is ook mogelijk. Onduidelijk is voorts of het broedsucces afneemt en/of de sterfte toeneemt.

Vervolg

Na het verschijnen van het artikel zijn er van diverse kanten (internationaal) oproepen gedaan om het middel in de ban te doen. In de tussentijd zijn ook meer studies verschenen die wijzen op mogelijk kwalijke gevolgen van het middel voor de natuur. Momenteel is er al een tweejarig moratorium voor bepaald gebruik en de staatssecretaris heeft mede naar aanleiding van onze studie aangegeven dat ze zich beraadt op eventuele verdere consequenties. De kwestie is ook aan de Europese Commissie voorgelegd.

Gevraagd naar mogelijke oplossingen hebben wij ons als auteurs heel terughoudend opgesteld. Wij zijn geen toxicologen en het is moeilijk om alle argumenten van een verbod of een beperking van het

Boerenwaluw.
Foto: Hans Gebuis

gebruik goed te doorzien. Wat zijn de alternatieven? Is het mogelijk schadelijke bijwerkingen te voorkomen? In ieder geval is er reden tot zorg. Onze studie wijst er ook op dat bij de screening voor de toelating van nieuwe insecticiden beter moet worden gekeken naar de eventuele indirecte effecten op de hele voedselketen, en niet alleen naar directe effecten op ongewervelden.

Met het artikel is de waarde van de BMP-gegevens goed voor het voetlicht gebracht. Het geeft wederom aan hoe belangrijk onze dataverzameling is voor wetenschap en beleid. Vandaar ook een groot woord van dank aan alle BMP'ers die dankzij hun jarenlange telwerk deze studie mogelijk maakten! Lezers die het hele artikel willen lezen, kunnen een pdf ontvangen door een mailtje te sturen naar een van de auteurs.

> ruud.foppen@sovon.nl;
> chris.vanturnhout@sovon.nl

● Ruud Foppen & Chris van Turnhout

Artikel

Caspar A. Hallmann, Ruud P.B. Foppen, Chris A.M. van Turnhout, Hans de Kroon & Eelke Jongejans. 2014.

Declines of insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. *Nature* 511: 341-343.

'Vakkenvullers' gezocht voor laatste veldjaar Vogelatlas

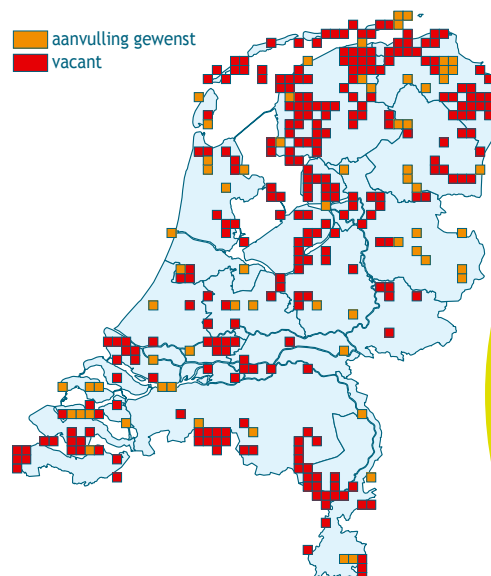
Zonder vakkenvullers komt het dagelijks leven tot stilstand. Dat geldt ook voor de 'vakkenvullers' van het Atlasproject: de vogelaars die tijd vrijmaken om alle 1685 atlasblokken systematisch op vogels te onderzoeken. 'Vakkenvuller' vinden wij een eretitel.

Voor het laatste atlasveldjaar zijn we op zoek naar waarnemers die de vacante atlasblokken willen tellen. Dat kan natuurlijk solo, maar samenwerken in duo's, trio's enzovoorts werkt stimulerend en vergroot de haalbaarheid. Vooral in gebieden waar weinig vogeltellers wonen.

In de provincie Groningen heeft fanatieke teller Bauke Koole bijvoorbeeld een aantal enthousiaste 'jonge honden' op de been gebracht. Door met elkaar het telwerk te verdelen en te carpoolen lukte het hen om tijdens het broedseizoen 2014 zes blokken af te werken. Blokken waar tot op dat moment nog geen teller voor kon worden gevonden. De stand van zaken verschilt sterk per regio (zie kaart). Claimen kan ook apart voor winter- of broedseizoen. Alle beetjes helpen. Omdat 2014/2015 het laatste atlasveldjaar is, vertrouwen we op een flinke deelname van Sovon-waarnemers.

Soortkaarten op vogelwerkgroepsschaal

Op vogelatlas.nl kan iedereen de voorlopige telresultaten van de waargenomen soorten zien. Vanaf de komende Landelijke Dag kunnen vogelwerkgroepen met een filter inzoomen op hun eigen regio. Handig om een voorlopig overzicht van het eigen werkgebied te maken en te zien waar welke aanvullingen nog nodig zijn.

Studenten van de HAS Den Bosch trotseren sneeuw en kou tijdens een gezamenlijke telling.
Foto: Leo Ballering

Stuur je blok vóór 1 november in en win!

Onder alle atlastellers die vóór 1 november 2014 hun blok volledig hebben geteld, geschat en ingestuurd, verloten we maar liefst 50 atlas-T-shirts. Iedereen die sinds de start van het atlasproject een compleet geteld blok ingestuurd heeft dingt dus mee. Als klap op de vuurpijl zal Sovon-directeur Theo Verstraal op de Landelijke Dag 2014 tijdens de middagpresentatie van de Atlas in de grote zaal de namen van drie geluksvogels uit deze groep van vijftig trekken. Zij krijgen een gratis soortspensorschap ter waarde van 100 euro aangeboden. Dé unieke gelegenheid om je naam op de Atlaswebsite en in het boek te verbinden aan je favoriete vogelsoort. Een extra reden om vóór 1 november 2014 je blok in te sturen.

> vogelatlas.nl

● Jouke Altenburg & Harvey van Diek

Stichting P.A. Hens Memorial Fund

"Wij willen de voortzetting bevorderen van onderzoek aan vogelsystematiek en vogelverspreiding zoals dat door P. A. Hens en zijn tijdgenoten werd bedreven. De stichting heeft als logo de Patrijs. Vanzelfsprekend dus dat het 'Hens Fonds' deze soort sponsort. Lees waarom men een soort sponsort op <https://www.sovon.nl/nl/zijspensorendevogelatlas> Wil jij ook meehelpen aan het tot stand komen van de atlas: www.sovon.nl/steundeatlas

Tot voor kort gaf bioloog Sjoerd Dirksen (Utrecht, 1959) leiding aan Bureau Waardenburg in Culemborg. De scheiding tussen werk en privé was al die tijd dun. "Mijn langlopende onderzoek aan de Krooneenden van Vinkeveen is in de eerste plaats een goed excuus om ook in mijn vrije tijd voldoende buiten te komen."

“Natuurlijk helpt het dat deze eenden zo mooi zijn”

Timing is alles in het veldonderzoek aan Krooneenden. Als Sjoerd Dirksen op een avond in de tweede helft van augustus belt - "We gaan het morgen proberen!" - heeft Nederland er al enkele weken van bar slecht weer op zitten. "Maar als we dit jaar nog eenden willen ringen moet het nu. Straks is de rui over. Dan kunnen de eenden weer vliegen en dan vang je ze niet meer", zegt Dirksen met een schuin oog op de weersverwachting en de buienradar. "Het lijkt morgenochtend wel even droog te worden."

We spreken af bij het huis van de man die al heel lang meedraait in het privé-onderzoek van Dirksen en een vast groepje krooneendenliefhebbers. "Ik heb Piet Heemskerk leren kennen toen ik op zoek was naar een plek bij de Vinkeveense plassen om mijn bootje te stallen. Ik hoorde dat hier een man moest wonen die bijzonder geïnteresseerd was in vogels. Sindsdien is Piet één van de vaste vrijwilligers in ons veldwerk." Als ook Bernard Roelen, Mark Collier en Ralph Smits zich bij de groep hebben gevoegd hijsen we ons allemaal in surfpakken en vertrekken in twee motorbootjes de plas op.

De eerste vlucht

De eerste groep ruiende eenden die we vinden zit verscholen onder de takken aan de rand van een van de legakkertjes op de veenplas. De mannetjes zijn hun schitterende rode kop allang kwijt. Alleen de knalrode snavel herinnert nog aan de kleuren van de zomer. In een grote opening tussen twee eilandjes zetten de onderzoekers een net, half onder en half boven water. De onderlijn wordt verzwaard met wat baksteentjes, zodat de doorgang optimaal wordt versperd.

En dan begint het kat-en-muis-spel. Twee man laten zich aan het eind van het eiland in het koude water zakken en zwemmen richting de eenden. Eén ander vaart daar in een bootje met een ruime boog omheen, terwijl de laatste twee zich in de buurt van het net verstoppen voor het juiste schrik-effect op het allerlaatste moment, wanneer de eenden vlak voor het net moeten zitten. Maar zo ver komt het niet. De eenden ruiken al snel onraad met

die vreemde zwemmers in het water en het zenuwachtig heen en weer varende bootje. Ze verlaten de dekking onder de takken, het open water op en tot overmaat van ramp vliegt een groot deel van de groep doodleuk weg.

"We waren dus toch te laat", constateert Dirksen droogjes. "Dikke kans dat dit voor die vogels weer de eerste vlucht was sinds de ruiperiode. Maar die gaan we dit jaar in ieder geval niet meer vangen." Twee licht verkleumde zwemmers komen weer uit het water en de netten verdwijnen onverrichter zaken weer in het bootje. "Verderop hebben we nog een tweede optie", zegt Dirksen optimistisch.

Kranswieren

Het onderzoek van Dirksen en collega's aan de Krooneenden van Vinkeveen loopt al sinds halverwege de jaren negentig, vertelt hij. "Ik kwam in Utrecht wonen en zocht gewoon een leuk project voor mijn vrije tijd. Veel mooier moet je het eigenlijk niet maken. Maar daarbij hielp het natuurlijk wel dat Vinkeveen op dat moment een van de allerlaatste bolwerkjes was van de Krooneenden in ons land. En natuurlijk hielp het ook dat het om een ontzettend mooie eendensoort gaat."

Eén van de eerste vragen die Dirksen wilde beantwoorden was waarom juist Vinkeveen het laatste bolwerk was voor deze vogels. "Dat werd vrij snel duidelijk. Anders dan bijvoorbeeld de Loosdrechtse Plassen hebben de veenplassen van Vinkeveen een heel diep gedeelte. Daar is ooit zand gewonnen voor de aanleg van Amsterdam Zuid-Oost. Daardoor heb je hier ook een zogenoemde spronglaag, met een diep, koud gedeelte waar heel veel voedingsstoffen onder verdwijnen om niet meer naar het oppervlak te komen. Dat maakt deze plassen uitzonderlijk helder. Er groeiden hier dus nog kranswieren en andere waterplanten in een tijd dat andere wateren vervuild en troebel waren. Die kranswieren waren de sleutel tot het succes van de Krooneenden. Dit zijn namelijk strikt vegetarische duikeenden."

Brongebied

Een andere vraag betrof de verspreiding van de eenden. "Sinds het eind van de jaren negentig is het met de waterkwaliteit de goede kant op gegaan en daar profiteren ook deze eenden van. De aantallen zijn sindsdien enorm toegenomen. Ik heb sterk de indruk dat de Vinkeveense Plassen daarbij een van de brongebieden zijn geweest, al kunnen we dat met de 130 vogels die we tot nu toe hebben geringd nog niet echt hard maken. Wat we al wel uit het ringonderzoek hebben gehaald is een leuke bijstelling van de leeftijd. Er werd altijd verondersteld dat deze eenden maar een jaar of 10-12 zouden worden, maar we hebben er al een aantal die ouder zijn. Dit voorjaar zag ik op een steigertje zelfs een man zitten met een ring die ik zelf 16 jaar terug heb omgedaan! We moeten dus nog even door."

DE KLEI

Net als in de rest van Nederland gingen de aantallen Krooneenden in Vinkeveen lange tijd omhoog. In de laatste jaren is echter een gestage daling zichtbaar en ook is het broedsucces niet echt om over naar huis te schrijven. Predatie speelt daar zeker een rol in, denkt Dirksen. “We hoorden van een booteigenaar dat hij een vrouwtje Krooneend had gezien die onder water een Snoek wegjoeg bij de drie pullen die ze op dat moment nog had uit een toom van acht.”

Behalve snoeken, en ook predatie door meeuwen, ontdekte Dirksen dat ook de vele steile beschoeiingen om de legakkertjes een probleem vormen voor eenden met jongen. “Ik denk dat het broedsucces hier mede laag is omdat de jongen ’s nachts niet de kant op kunnen, met alle gevolgen voor predatie en afkoeling van dien. We zijn dan ook in gesprek gegaan met het recreatieschap om te zorgen dat er op voldoende plekken flauwe oevers komen waar de pullen op kunnen kruipen.”

Onmisbaar veldwerk

Wanneer de beide zwemmers weer een beetje op temperatuur zijn gekomen vertrekt het hele gezelschap naar een ander eiland op de plas, waar Dirksen eerder die week een vrouwtje met twee jongen van een week of vijf heeft gezien. “Die kunnen zéker nog niet vliegen, dus dat zou moeten lukken”, denkt hij. Wanneer er langs de oever een soort fuik van twee mistnetten is opgesteld laten de eenden zich redelijk eenvoudig, nota bene met brood de goede kant op lokken. De twee jongen zwemmen in de val die snel wordt afgesloten door een zwemmer en door één van de motorbootjes. Voor het juiste schrikeffect springt Dirksen in het water achter de eenden. Die lijken even in paniek het net in te zwemmen, maar vinden dan toch een uitweg: er onderdoor... “Jammer dan”, stelt Dirksen nuchter vast. “Kun je nagaan, die jongen zijn nu blijkbaar al sterk genoeg om zich uit het net te

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek ‘In de Klei’ doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. De foto’s zijn ook van Rob Buiter.

worstelen en er daarna behoorlijk diep onderdoor te duiken.” Als zich dikke zwarte wolken boven ons samenpakken besluit Dirksen dat het genoeg is voor vandaag. Wat heet: voor dit seizoen. “Ik ben bang dat ik, behalve één jong dat ik in een jachthaventje heb gevangen en geringd, dit jaar verder geen geringde vogels aan het onderzoek kan toevoegen. Maar we zijn toch lekker bezig geweest”, lacht hij.

Als we even later weer warm en droog aan de steiger staan laat Dirksen merken dat dit dagje op het water voor hem uiteindelijk toch veel meer is dan wat hedonistisch hobbyen in het vogelonderzoek. “Veldwerk is natuurlijk wel waar het uiteindelijk om draait, zowel in dit vrijwilligerswerk, maar zeker ook in mijn professionele werk als bioloog. Want ook toegepaste ecologie is geen bureauwerk. Je moet willen weten hoe het buiten in elkaar zit in de ecologie. Voor de wetenschap, voor de bescherming. En dan is dit soort onderzoek, jaar op jaar op jaar, met je voeten in de klei en met je surfpak in de plas absoluut onmisbaar.”

Wat doet Sovon met data van Waarneming.nl? (en wat niet)

Het doorgeven van losse waarnemingen heeft, met name via Waarneming.nl, de laatste jaren een hoge vlucht genomen. Sovon ontvangt van Waarneming.nl dagelijks een bestand van alle vogelwaarnemingen, mits de waarnemer toestemming heeft gegeven voor doorlevering. Maar waar gebruikt Sovon die gegevens nu eigenlijk voor? En waarvoor niet? In deze bijdrage willen we hierover meer duidelijkheid geven.

Toepassingen

Losse waarnemingen zijn waarnemingen die niet in het kader van systematische telprojecten (monitoringprojecten of meetnetten) worden verzameld, maar gewoon 'in het voorbijgaan' of tijdens vogeltochten. Ze worden al vele jaren gebruikt voor bijdragen in Sovon-Nieuws over zeldzame doortrekkers en wintergasten (zie bladzijde 8-9). Gegevens uit Waarneming.nl en het Bijzondere Soorten Project – niet broedvogels van Sovon (BSPnb; sinds 1989) worden dan gecombineerd om de (veranderingen in) fenologie, doortrekpatronen en globale verspreiding te presenteren van soorten die te zeldzaam zijn om goed met de monitoringprojecten te volgen. Recente voorbeelden zijn Zeearend, Pontische Meeuw, Roodkopklauwier en Pallas' Boszanger. Daarnaast zetten we losse waarnemingen in bij een aantal (zeer) zeldzame broedvogels. We gebruiken ze voor het zo volledig mogelijk maken van de jaarlijkse verspreidingsbeelden en voor schattingen van de populatiegrootte. Ze vormen daarmee een waardevolle aanvulling op de systematische tellingen die via het Meetnet Broedvogels bij ons binnen komen. Denk hierbij aan soorten als Woudaap, Draaihals en Grauwe Klauwier. Deze informatie presenteren we in de jaarlijkse Sovon-broedvogelrapporten.

Een andere toepassing van losse waarnemingen op dit moment is de Vogelatlas 2013-15. Gegevens van Waarneming.nl vormen een waardevolle bron voor het opstellen van zo compleet mogelijke soortenlijsten per atlasblok, zowel voor het broed- als winterseizoen. Ze zijn daarbij een aanvulling op de basisc componenten van het atlaswerk: de uurtellingen in kilometerhokken en de aanvullende atlasblokbezoeken. Ook raadplegen we vaak gegevens van Waarneming.nl voor het schrijven van informatieve actueeltes op onze website over het voorkomen van vogels. Hierbij maken we overigens ook dankbaar gebruik van Trektellen.nl.

En waarvoor worden losse vogelwaarnemingen niet gebruikt

Recent worden losse waarnemingen in toenemende mate ingezet om *veranderingen in de verspreiding* (aan- of afwezigheid) van

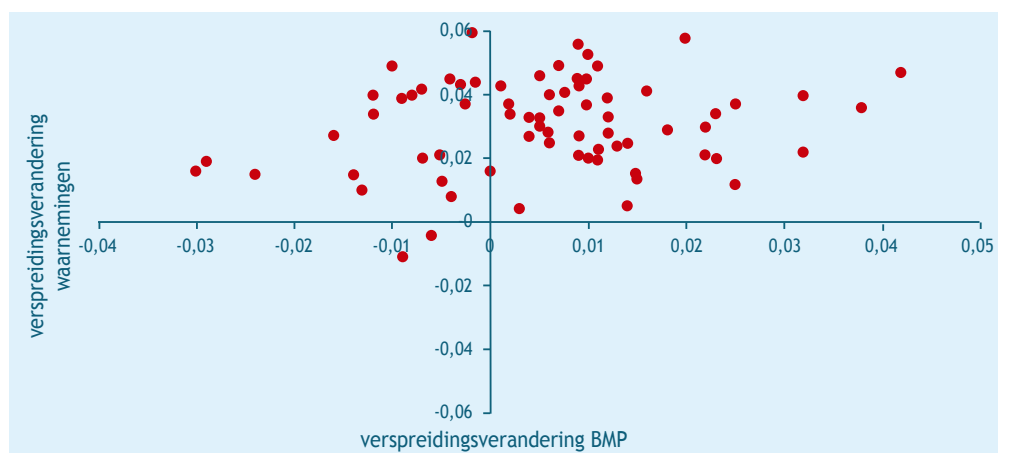
soorten te volgen. Het CBS heeft in wetenschappelijke publicaties laten zien dat analyse van losse waarnemingen met moderne statistische technieken tot betrouwbare resultaten kan leiden voor sommige diergroepen, zoals dagvlinders en libellen. Voor vogels werkt dit vooralsnog niet: een vergelijking van verspreidingstrends van enkele tientallen soorten broedvogels op basis van BMP-telgebieden enerzijds en van losse waarnemingen anderzijds leverde geen verband op (figuur 1). Op basis van losse waarnemingen zou de conclusie zijn dat alle soorten - op twee na - hun verspreiding sinds 2005 hebben uitgebreid, en dat klopt niet. Om verspreidingsveranderingen van vogels goed in beeld te brengen, zijn de streeplijsten van de nieuwe vogelatlas een probaat middel (scoren van aan- of afwezigheid van alle waargenomen vogelsoorten in kilometerhokken en punten).

Daar komt bij dat we voor vogels vooral geïnteresseerd zijn in *veranderingen in de aantallen*, want dit is een veel gevoeliger maat dan simpelweg aan- of afwezigheid. Een soort kan namelijk al lang in een gebied in aantal achteruitgaan voordat de populatie helemaal verdwijnt. Het is dus nodig om die afnemende trend tijdig te signaleren. Dat lukt niet op basis van losse waarnemingen. Daarvoor hebben we monitoringprojecten met een gestandaardiseerde opzet nodig, zoals Sovon die in samenwerking met het CBS organiseert. Ieder monitoringproject kent zijn eigen specifieke aanpak, maar de kern van al deze projecten, en

Recente zeldzaamheden			
Vogels	Zoogdieren	Reptielen en amfibieën	Dagvlinders
Gemaakt op: 25-09-2014 14:27 Volgende vernieuwing na: 25-09-2014 14:57			
Datum	#	Soort	Gebied
25-09-2014 10:47	1	Korngroeper - <i>Somateria spectabilis</i>	Texel - Hengelo
15-09-2014	1	Ruze Pelikaan - <i>Pelecanus onocrotalus</i>	Sum
19-09-2014 12:10	1	Hup - <i>Upupa epops</i>	Overijssel
19-2014 14:03	12	Bradioring - <i>Phylloscopus collybita</i>	W
2014 09:12	1	Europese Kanarie - <i>Serinus serinus</i>	44
14 09:02	1	Grauwe Fransepoet - <i>Phalacrocorax lobatus</i>	P
14 08:31	1	Roodpootak - <i>Falco tinnunculus</i>	P
14:00	7	Zeearend - <i>Haliaeetus albicilla</i>	P
17	3	Zwarte Oelavaar - <i>Ciconia nigra</i>	P
		Kleine Vliegenvanger - <i>Ficedula parva</i>	P
		Vorkstaartmeeuw - <i>Xema castri</i>	P
		Korngroeper - <i>Somateria spectabilis</i>	P
		Ruze Pelikaan - <i>Pelecanus onocrotalus</i>	P
		Roodpootak - <i>Falco tinnunculus</i>	P
		Wilde Zwam - <i>Urtica dioica</i>	P
		Zwarte Oelavaar - <i>Ciconia nigra</i>	P

ook van de vogelatlas, is dat telgegevens systematisch verzameld worden. Dat wil zeggen dat ze betrekking hebben op (a) vastomlijnde telgebieden of -punten, (b) onderzoek met een vastgelegde methode (inclusief tijdsinspanning of telmomenten), en (c) een vaste selectie van te onderzoeken soorten. Op deze manier wordt niet alleen informatie verzameld over waar vogels wel zitten, en hoeveel, maar ook over waar ze niet zitten (nulwaarnemingen). Dat laat ook zien waar de onderzoeksinspanning nog ontoereikend is. Juist deze informatie is essentieel voor een juiste interpretatie van verspreidingsbeelden van vogels en het betrouwbaar beschrijven van hun aantalsontwikkelingen, en daarmee voor doel-

Figuur 1. Verspreidingsveranderingen van broedvogels in 2005-2012 berekend op basis van zgn. site-occupancy modellering van losse waarnemingen uit de Nationale Databank Flora en Fauna, waaronder Waarneming.nl data (verticale as), en van BMP-telgebieden (horizontale as). Stippen zijn individuele soorten. Positieve waarden staan voor toenames in verspreiding, negatieve waarden voor afnames in verspreiding. Er is geen verband tussen beide gegevensbronnen aanwezig ($r=0.14$). Op basis van losse waarnemingen zou de foutieve conclusie zijn dat bijna alle soorten, inclusief o.a. Zomertorkel, Ransuil, Patrijs, Veldleeuwerik, Torenavalk en Zomertaling (allemaal sterk afgenomen volgens BMP), hun verspreidingsgebied hebben uitgebreid (alle punten boven de horizontale as).

Invoeren bij Waarneming.nl ≠ tellen voor Sovon

Met enige regelmaat hoort Sovon van vogelaars die waarnemingen of telgegevens doorgeven via Waarneming.nl, dat ze ervan uitgaan dat hun gegevens ook op de goede plek bij Sovon terecht komen. "Sovon en Waarneming.nl wisselen immers onderling gegevens uit." Inderdaad, losse waarnemingen worden automatisch doorgestuurd aan Sovon (dat wil zeggen, als je daarvoor expliciet toestemming hebt gegeven!), maar daarmee kunnen ze nog niet in de meetnetten worden gebruikt (zie lopende tekst). Tellingen die in het kader van de meetnetten worden uitgevoerd, of dat nu BMP, MUS, MAS, Slaapplaatsen of Watervogel- of Kolonietellingen zijn, kunnen alleen voor trendberekeningen worden gebruikt als ze ook via de betreffende invoermodules op de Sovon-website (of formulieren) zijn doorgegeven! Alleen dan kunnen we namelijk de koppeling leggen met eerdere tellingen in hetzelfde telgebied, -punt of kolonie, weten we dat het om een echte, volledige telling gaat, uitgevoerd met dezelfde methode (en geen verzameling losse waarnemingen), en kan het de molen van project-specifieke validatieroutines in. Hetzelfde geldt voor de kilometerhok-tellingen voor de Vogelatlas.

matig gebruik voor beleid, bescherming en beheer. Losse waarnemingen voldoen niet aan deze criteria, en kunnen daarom in de regel niet worden gebruikt voor de verschillende monitoringprojecten van Sovon.

Met betere invoer meer mogelijk

Hoe gedetailleerder losse waarnemingen via Waarneming.nl worden doorgegeven, hoe beter Sovon ze voor de in de tekst genoemde toepassingen kan inzetten. Veel is nog te winnen bij de nauwkeurigheid van locatie-aanduidingen van waarnemingen, vooral bij mobiele invoer: geef de exacte plek door van waar de vogel zit, en sla dus niet de locatie op van waar je zelf bent indien daar een grote afstand tussen zit. Het helpt enorm bij het samenvoegen van waarnemingen die (waarschijnlijk) op hetzelfde individu betrekking hebben. Ook bij toepassing voor beschermingsmaatregelen (bijv. locaties roepende Kwartelkoning waar gemaaid gaat worden) is een zo nauwkeurig mogelijke locatie van belang. Nu staan te veel waarnemingen op de dijk van de rivier of op de weg!

Kies daarnaast bij het invoeren van 'gedrag' niet voor de standaardinstelling *ter plaatse*, maar geef de meest passende codering door. In het broedseizoen is dat de hoogst waargenomen broedzekerheidscode. Een voorbeeld van waarom dit belangrijk is: "Opspuitterrein X. Bontbekplevier. 10 mei. 2ex. Ter plaatse." Voor de acceptatie van een territorium van de Bontbekplevier moeten volgens de Sovon-broedvogelhandleiding twee waarnemingen van een *paartje* gedaan zijn die tien dagen uit elkaar liggen, waarvan één waarneming tussen 1 en 30 juni. Wordt een *alarmerende* Bontbekplevier in geschikt broedhabitat waargenomen, dan is één waarneming tussen 30 april en 15 juli voldoende. Uit dit gebied is alleen de hierboven genoemde waarneming doorgegeven, van twee vogels, mogelijk een paartje. Bij 'gedrag' is de standaard instelling *ter plaatse* doorgegeven. Deze waarneming kan dus niet worden gebruikt in onze broedvogeloverzichten, omdat we het onderscheid tussen een doortrekker en een broedvogel niet kunnen maken. In werkelijkheid betrof het echter een alarmerend paar, maar dat is helaas niet als zodanig doorgegeven. Zelfs als "alarmerend" in het opmerkingenveld van de waarneming zou zijn opgenomen, kon dit geldige territorium niet worden opgenomen in het bestand van Sovon. Het is ondoenlijk om duizenden waarnemingen te controleren op wat er is bijgeschreven in het opmerkingenveld. Had de teller *alarmerend* echter gekozen onder de rubriek 'gedrag', dan was het territorium wel in de overzichten van Sovon terecht gekomen. Informatie over het broedgedrag van vogels, en de broedzekerheidscode die erbij hoort vindt je overigens online bij Sovon:

> sovon.nl/richtlijnen

● Chris van Turnhout (Sovon) & Arco van Strien (CBS)

Comité van Aanbeveling

Het Atlasproject kent een Comité van Aanbeveling waar we trots op zijn. In de komende nummers van Sovon-Nieuws laten de leden één voor één weten waarom ze Atlas steunen.

“Nu tel ik met mijn kinderen vogels op de tuinvogelteldag.

Drs. A. (Marjan) Minnesma, directeur Stichting Urgenda:
“Al op mijn 8e lag ik uren op het konijnenhok om op ooghoogte van het koolmezzennestkastje met de kijker te zien wat ze mee naar binnen en naar buiten namen.

Hoe meer je kunt onderscheiden en ziet in de natuur, hoe rijker je je waant en hoe meer je de vogelbescherming en het onderzoek waardeert. En een boek waarin je veel kunt opzoeken, wat je nog niet weet, verhoogt de feestvreugde. De vogelatlas is zeer waardevol voor vele doeleinden en prachtig om samen met vele enthousiaste vogelliefhebbers tot stand te brengen!”

Drs. A. (Marjan) Minnesma,
Directeur Stichting Urgenda

Meer leden CvA:

- Prof. dr. L.E.M. (Louise) Vet,
Directeur Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW)
- Teo Wams, directeur
Natuurbeheer Natuurmonumenten
- Dr. H.H.F. (Herman) Wijffels,
Hoogleraar duurzaamheid en maatschappelijke verandering aan Universiteit Utrecht
- Mr. Drs. A. (Atzo) Nicolai,
Voorzitter Vogelbescherming Nederland
- Bart-Jan Krouwel,
Medeoprichter Triodosbank
- Prof. mr. Pieter van Vollenhoven,
Beschermheer Vogelbescherming Nederland

> sovon.nl/cvavogelatlas

Landelijke Dag, 29 november 2014

Foto: Dries Oomen

Locatie

- De Reehorst, Bennekomseweg 24 in Ede
- 10 minuten lopen vanaf station Ede-Wageningen
- Voldoende parkeerruimte
- Restaurant en mogelijkheid om te overnachten
- Meer info over bereikbaarheid via www.reehorst.nl/route

De Reehorst heeft ten opzichte van vorig jaar een lichte metamorfose ondergaan. De infomarkt zal een ruimtelijkere uitstraling hebben en de route binnen de Reehorst zal duidelijker zijn.

Entree

Met de Landelijke Dag wil Sovon alle waarnemers bedanken voor hun inzet. Daarom heffen we geen entree. Maar de organisatie van de dag kost veel geld. Daarbij kunnen we wel wat financiële steun gebruiken. Help mee en doneer voor wederom een onvergetelijke dag!

U kunt doneren bij aanmelding via Sovon.nl/ld of sms DONATIE 5833 naar 1008, of natuurlijk op de dag zelf!

Programma Sovon

Parallelprogramma's

Dé dag vol verhalen en stands over vogels komt weer in zicht! Net als vorig jaar in De Reehorst. Opnieuw is er een veelzijdig programma, met voor iedereen boeiende lezingen. En er is zoals altijd een uitgebreide informatie-markt. Vogelaars in spe kunnen meedoen aan het jeugdprogramma met als thema uilen. Sovon organiseert de dag, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, de NOU, het CAPS en de VOFF.

In de drie zalen van Sovon is de diversiteit groot en er zullen weer boeiende verhalen worden verteld. Er zijn drie thema's.

Algemeen - Schouwburgzaal

In de grote zaal worden algemene lezingen gegeven, zoals naar aanleiding van het artikel in Nature over negatieve broedvogeltrends en insecticidegebruik (op basis van BMP-gegevens), en over het succes van het beheer van het Zuidlaardermeergebied.

Wetlands - Theatre Cerise

Onder het thema Wetlands zijn er onder andere lezingen over de broedvogels van het moerasdeel van de Oostvaardersplassen (Nico Beemster), de resultaten van de flyway-telling langs de Oost-Atlantische kust (Marc van Roomen) en rondom de Vogelbalans.

Citizen science - Theatre Azure

'citizen science' is wetenschap met behulp van vrijwilligers die in hun vrije tijd waardevolle gegevens verzamelen. In vijf lezingen bespreken we de laatste ontwikkelingen, zoals: broedvogels tellen met je tablet, gezenderde vogels onderzoeken met een app, kolonievogels tellen met een drone.

Kijk op sovon.nl/ld voor het volledige programma en geef bij je aanmelding je voorkeur op!

Er zijn drie parallelprogramma's in twee zalen

Bachzaal

- Ochtendprogramma van het CAPS (Centre for Avian Population Studies)
- Middagprogramma met lezingen vanuit de VOFF (stichting Veld-Onderzoek Flora en Fauna)

Kernhemzaal

• Symposium van de Nederlandse Ornithologische Unie
Waarom zijn vogels bijna nooit monogaam? Deze vraag staat centraal bij de NOU. Naast overleving, is voorplanting de essentie van het bestaan. Het is dé manier om te zorgen dat jouw genen worden doorgegeven. Natuurlijk het liefst met een geschikte partner. Helaas is de competitie groot. Toponderzoekers belichten verschillende aspecten van broedsystemen en strategieën. Oftewel: hoe vind je een sexy partner, is het kwaliteit of oplichterij, en hoe bepaal je hoeveel je investeert in je kroost?

Foto: Ernstjan Penninkhof

Foto: Dries Oomen

in Ede

Lezingen die je niet mag missen

Jaar van de Spreeuw

Over het Jaar van de Spreeuw zal er een lezing zijn met eerste resultaten. Verder komt professor Charlotte Hemelrijk uitleggen hoe Spreeuwen in enorme zwermen kunnen vliegen.

10.45u - zaal Theatre Azure

Klein Polen - Moerassterns in Groningen

In het Zuidlaardermeergebied kwamen in 2014 onder andere Zwarte Stern, Witwangstern en Witvleugelstern tot broeden, maar ook zo'n 200 paren Geoorde Fuut, 2 paren Kemphanen en vele Watersnippen. Schaalgrootte en variatie in het terrein zijn belangrijke succesfactoren, maar vooral de waterdynamiek, waarin het Zuidlaardemeergebied tamelijk uniek is.

Beheerder Michel Krol gaat in op de successen dankzij het uitgekiende waterpeil. Uiteraard met een beschrijving van het broedseizoen van de Witwang- en Witvleugelsterns.

16.00u - Schouwburgzaal

Wadvogels, van Spitsbergen tot Zuid-Afrika

Broedvogels van Oost-Canada, Midden-Siberië en Noordwest-Europa komen jaarlijks naar de Waddenzee. Een groot deel trekt verder naar de kusten van Afrika, waar de monitoring helaas nog niet zo goed ontwikkeld is als in Europa.

Het Wadden Sea Flyway Initiative werkt aan de monitoring van de vogelaantallen langs de hele Oost-Atlantische vliegroute en organiseerde in januari een grote integrale telling. Coördinator Marc van Roomen presenteert de resultaten van deze megatelling. Hij komt met meer informatie over en trends van soorten die de Waddenzee jaarlijks bezoeken.

10.45u - zaal Theatre Cerise

Geef de Vogelatlas een BOEST

Speciaal voor niet-atlastellers presenteren we op de Landelijke dag 2014 de mogelijk-heden om overal in Nederland waardevolle bijdragen te leveren aan de Atlas door te 'Boesten'. Dit staat voor Broedcodes Ophogen Extra Soorten Tellen. Je vult de soortenlijst van een atlasblok aan met losse waarnemingen. Voor komend broedseizoen worden de soorten getoond waarvan de broedzekerheid hoger kan. Een uitdaging voor de echte speurneuzen en bovendien heel nuttig.

11.40u - zaal Theatre Azure

Vogelbalans: Wetlands

Jaarlijks vat Sovon de stand van de Nederlandse vogelpopulaties samen in de Vogelbalans. Dit jaar heeft de Vogelbalans het thema 'wetlands'. We presenteren de Vogelbalans tijdens een themalezing.

Jeugdprogramma

Jonge vogelaars (in spe) zijn natuurlijk welkom. Voor jeugd van 8 tot en met 14 jaar is er een programma met als thema uilen. Deze keer gaan we braakballen pluizen en duiken we in het mysterieuze leven van de Kerkuil. Natuurlijk gaan we ook weer kijken naar het vogels ringen.

Voor de lunch vragen we 5 euro, verder is de dag helemaal gratis. Meld je wel voor 10 november aan via sovon.nl/jeugdprogramma.

Meld je aan

Als je op 29 november naar de Landelijke Dag komt, meld je dan alvast aan via de website sovon.nl/ld en geef je voorkeur voor bepaalde lezingen door. Op basis daarvan proberen we vooraf in te schatten hoeveel bezoekers we kunnen verwachten en welke lezingen er populair zijn. Let op: reserveren voor een bepaalde lezing is niet mogelijk! We proberen de populairste lezingen wel te herhalen.

Na de aanmelding krijg je een e-mail als bevestiging. Als je de e-mail print en meeneemt naar de Landelijke Dag, krijg je een gratis consumptie.

Quiz

Wie ontpopt zich als ervaren geluidenkenners en wint de mystery geluiden quiz? Dit jaar staat de hele quiz in het teken van makkelijke en moeilijkere geluiden van de Nederlandse vogels. Voor ervaren tellers zullen er herkenbare piepjes in zitten, maar niet elk geluid zal makkelijk zijn. Om de oplettende lezers van Sovon-Nieuws alvast een kleine voorsprong te geven: we verstopten een mystery geluid op sovon.nl/ld en dat is meteen de eerste vraag van de quiz. Zoek alvast goed!

Vrijwilliger van het jaar

In 2014 eert Sovon voor de zesde keer een Vrijwilliger van het Jaar. Wie zal dit jaar de teller zijn die we in het zonnetje zetten en bedanken voor zijn of haar jarenlange trouwe inzet? De bekendmaking van de Vrijwilliger van het Jaar vindt plaats in de Schouwburgzaal.

Signeersessie

Remco Daalder, stadsecoloog van Amsterdam, signeert zijn prettig leesbare boek De gierzwaluw in de stand van uitgeverij Atlas Contact.

me opta

Hoofdsponsor Landelijke Dag

Spreeuwen in de winter beter af dan in de broedtijd?

Eind december gaan weer veel vogelaars op pad voor het Punt-Transect-Tellingenproject (PTT). Hiermee worden veranderingen in aantallen en verspreiding van veel wintervogels gevolgd. Dankzij hun noeste arbeid kunnen we beschikken over een solide reeks winteraantallen van een 'gewone' vogel als de Spreeuw. Veel dank voor deze inzet!

Pieken en dalen in winteraantallen

De Spreeuw neemt, zoals bekend, als broedvogel af. De index van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) laat afnemende aantallen zien sinds begin jaren negentig. De huidige stand bedraagt ongeveer de helft van die aan het begin van de telreeks (figuur 1). Merkwaardig genoeg doet de PTT-reeks niet echt mee. Deze toont over de hele reeks hoge pieken en diepe dalen, met alleen in het laatste decennium iets wat op een daling lijkt.

Om te zien of er in de onderzoeksperiode grote veranderingen in verspreiding zijn opgetreden, worden in figuur 2 de gemiddeld per punt getelde aantallen in Hoog- en Laag-Nederland weergegeven. Hoog-Nederland wordt globaal gevormd door de zandgronden in het oosten, Laag-Nederland door de veen- en kleigebieden in het westen en het rivierengebied. Bij veel soorten, waaronder verschillende meeuwen en kraaien, verschilt de trend tussen Hoog- en Laag-Nederland. Dat is ook niet zo vreemd gezien bijvoorbeeld de geologische en landschappelijke verschillen, en veranderingen daarin. Niet bij de Spreeuw dus; het enige verschil is, dat de getelde aantallen in Laag-Nederland bijna altijd iets hoger waren dan in Hoog-Nederland.

Grote groepen bepalen het beeld

Hoewel de landelijke winteraantallen geen duidelijke trend vertonen, blijkt dat wel het geval op subtieler niveau. Kijkend naar het aantal Spreeuwen per telpunt, als maat voor de groeps grootte, is gedurende de onderzoeksperiode sprake van structurele veranderingen. Het aandeel van de punten waarop geen Spreeuwen werden waargenomen, is namelijk toegenomen (figuur 3). Het aandeel punten waarop kleine aantallen zijn gezien (25 of minder), is afgenomen. In het aandeel punten met grotere groepen Spreeuwen (>25) is echter geen verandering gekomen. Hierin zijn de pieken en dalen te zien die ook zichtbaar zijn in de trend als geheel (figuur 1). Dat er in de wintertrend van de Spreeuw als geheel nauwelijks een afname is te ontdekken, komt dus vooral door het grillige voorkomen van grote groepen.

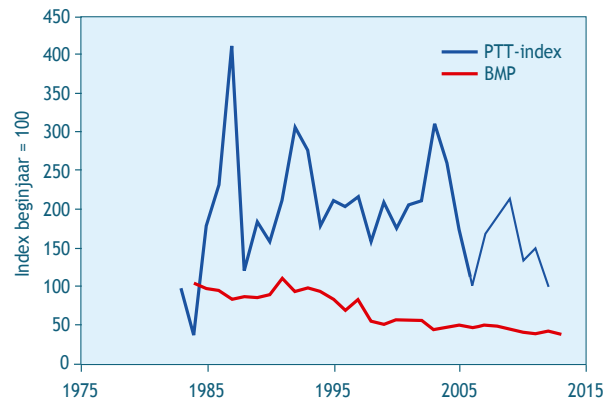
Effecten van koud en zacht winterweer

De PTT-index vertoont geen relatie met de temperatuur in december, maar ook hier wordt een patroon zichtbaar wanneer de verdeling in grotere en kleinere groepen wordt gemaakt. Dan is te zien dat tijdens warmere decembermaanden, grote groepen een forser aandeel uitmaken van het totaal dan in koude decembermaanden (figuur 4).

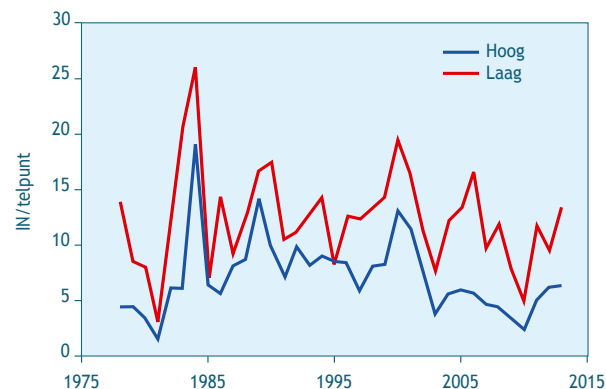
Zou het kunnen dat de vogels die in kleinere groepen worden waargenomen, lokale broedvogels zijn? De waargenomen trend van deze categorie (figuur 3) toont immers veel overeenkomst met de BMP-trend in figuur 1, terwijl de uitschieters van de PTT-trend in figuur 1 veelal worden veroorzaakt door de vogels die in grotere groepen verblijven. Zulke vogels komen wellicht van elders en verkassen bij kouder weer misschien vaker naar zuidelijker of westelijker oorden dan broedvogels, die geneigd zijn bij ons te blijven hangen. Andere redenen zijn echter niet uit te sluiten. Wat verhelderend zou zijn, is een nieuwe analyse van ringmeldingen. Onze kennis omtrent details in het trekgedrag van in ons land overwinterende Spreeuwen dateert immers grotendeels van publicaties die al meer dan een kwart eeuw oud zijn. Een periode waarin veel veranderde: in landschappen, klimaat en misschien ook wel trekgedrag van Spreeuwen.

> sovon.nl/nl/PTT

● Willem van Manen

Figuur 1. BMP-broedvogelindex en PTT-winterindex, beide berekend met TRIM.

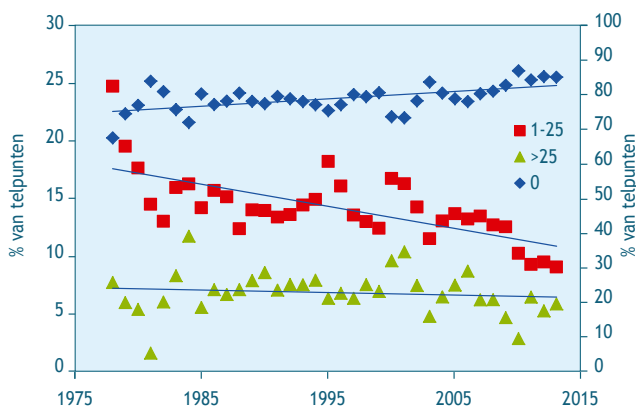
Figuur 2. Gemiddeld aantal Spreeuwen per PTT-telpunt in Hoog- en Laag-Nederland.

Zo tel je: een grote slaapplaats van Spreeuwen

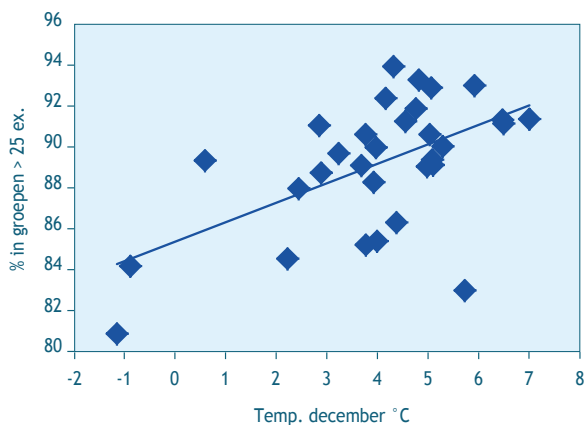

Antonie Stip
Foto: Gerdine den Ouden

Spreeuwen
Foto: Michel Geven

Figuur 3. Jaarlijkse verloop van het aandeel van de punten waarop respectievelijk 0 (rechter as), 1-25 en >25 Spreeuwen werden geteld.

Figuur 4. Relatie tussen de gemiddelde temperatuur in december (°C) en het aandeel van de Spreeuwen dat zich in dat jaar in groepen van minder dan 25 exemplaren bevond (1998-2012).

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem bij de kop en laten we deskundigen aan het woord. Antonie Stip bijt het spits af en legt uit hoe je een grote slaapplaats van Spreeuwen kunt tellen.

Je coördineerde in 2007 een gezamenlijke telling van een grote slaapplaats van Spreeuwen. Hoe bereidde je de telling voor?

De kiem voor het tellen van spreeuwenslaapplaatsen was in de zomer van 2007 gelegd. Toen vond ik vlakbij mijn geboortedorp Nieuw-Lekkerland twee slaapplaatsen met maximaal 18.500 Spreeuwen en telde die geregeld in mijn eentje. Ik had er plezier in en werd nieuwsgierig hoe veel er in de herfst in Kinderdijk zouden slapen, want ik wist dat het er daar nog veel meer moesten zijn. Samen met Pieter Bieren stelde ik toen een telploeg van acht ervaren tellers samen, allemaal actievelingen uit de Vogelwerkgroep Alblasserwaard. Op elke windrichting stond een ploegje van twee. Eén noteerde, de tweede hield alles in de gaten. Tellen deed je meestal samen, maar ieder maakte voor zich een schatting van de groeps grootte. Net als met trek tellen eigenlijk. Werd het te druk – want meestal komen de Spreeuwen in golven aan – dan telde ieder een groep.

Telden jullie 's avonds of 's ochtends?

Wij telden altijd 's avonds. Als je eind oktober op onze telpost Kinderdijk komt, snap je waarom. De Spreeuwen verlaten de slaapplaats rond zonsopgang in grote golven, uitwaaiend naar alle windstreken. Die te tellen is geen doen.

Hoe tel je aanliggende grote groepen?

In Kinderdijk komen die meestal uit één bepaalde windrichting, tussen noord-oost en zuidoost. Daar liggen de belangrijke foerageergebieden. Op het telpunt waar de grote groepen langs vliegen, stonden standaard drie personen. Dan kun je in de hectiek grote groepen vroeg oppikken. Ik schat in zo'n geval snel een groep van honderd, pas die af tot je een klomp van duizend Spreeuwen hebt en pas vervolgens die groeps grootte af in de totale groep. Dan kun je een groep van 10.000 ook nog aan. Al blijft het vaak een onderschatting, zo leert de ervaring.

Hoe voorkom je dubbeltellingen?

We spraken per telpost goed zichtbare herkenningspunten af, waarbinnen alles geteld werd. Bij twijfel noteerden we een groep gewoon en konden we die later aan de hand van tijd en groeps grootte eruit filteren als dubbel.

Hoe onderhoud je onderling contact?

Wij hadden gedurende de telling nauwelijks contact met andere telpunten. Alleen bij uitzondering belden we. De tijdsspanne waarbinnen de Spreeuwen op de slaapplaats aankomen is kort en het tellen vergt dus opperste concentratie. Na afloop bespraken we de resultaten.

Wat noteer je in het veld?

Op elk telpunt, globaal op een windrichting, noteerden we per kwartier elke binnenvliegende groep. Alle groepen werden apart genoteerd en eenlingen telden ook als 'groep'. Zo konden we de gemiddelde groeps grootte per aanvliegroute berekenen.

..en hoeveel sliepen er nou op jullie slaapplaats in de boezems van Kinderdijk?

26 oktober 2007 telden we er ruim 125.000 en toen was de doortrek nog niet op z'n hoogtepunt. Eind november van dat jaar sliepen er nog ruim 90.000. Een prachtig spektakel, kan ik je verzekeren!

U VINDT ONZE PRODUCTEN
BIJ EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN
EN ONLINE OP
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

DE TELESCOOP EN DE CAMERA VERENIGD **LEG HET *WONDER*** **VAN DE NATUUR VAST**

Een blauwe reiger zoekt naar voedsel in het ondiepe water van de rivieroever. Hij is duidelijk slanker dan andere soorten reigers en heeft een opvallend verenkleed met een subtiel blauwgrijze tint. Het lange wachten op momenten zoals deze wordt beloond. Met de TLS APO van SWAROVSKI OPTIK wordt je wens om onvergetelijke momenten met anderen te delen werkelijkheid. Deze digiscoping-adapter verbindt je SLR- of systeemcamera snel en eenvoudig met je STX-telescoop. Zo kun je altijd snel wisselen tussen observeren en fotograferen. SWAROVSKI OPTIK – momenten intenser beleven.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

BLUE ELEPHANT

Wit-Rusland
Extremadura
Elbedal
Colombia
Bolivia
Panama
Brazilië

Japan
India
Bhutan
Sri Lanka
Mongolië
Myanmar
Taiwan

Enjoy the beauty of nature
travel the world

www.blue-elephant.nl

T 0699-565124
M 06-54261272
E info@blue-elephant.nl

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Onze vogelreizen 2015

Polen Oderdelta & Slonsk, Zeearenden, 5 dagen	april
Roemenië Donaudelta, 10 dagen	april
Hongarije Hortobágy, 10 dagen	mei
Polen Biebrza & oerbos Bialowieza, 10 dagen	mei
Duitsland Elbedal, 5 dagen	juni
Zweden Falsterbo, vogeltrek, 6 dagen	september

*Kleine groepen (vanaf 5 deelnemers). Deskundige reisleiding.
Korting als u vroeg boekt.*

Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.

Ook veel individuele reismogelijkheden en maatwerk

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820

Unieke expeditiecruijs van IJland via Fair Isle naar Vlissingen!

Met Kees Camphuysen en Hans Dorrestijn

REISDATA: 22 t/m 28 september 2015

Hutprijs vanaf EUR 950,- p.p.

Vroegboekorting EUR 50,- bij aanmelding voor 1 januari 2015!

Reis mee en ondersteun
een beschermingsproject!

BirdingBreaks.nl

www.birdingbreaks.nl • T (020) 7792030 • E info@birdingbreaks.nl

Met landing op Fair Isle en bezoek aan Bird Observatory!

Selectie groepsreizen 2014-2015

	Dagen	Prijs	Vertrek
Groepsreizen Europa			
Duitsland – Grote Trappen	4	495	30 okt 14
Spanje – Iberische Lynx	6	945	8 nov 14
Spanje – nieuwjaarsreis	8	1495	26 dec 14
Lesbos – voorjaarstrek	8	1445	24 apr 15
Slowakije	8	1595	29 apr 15
Macedonië – parel van de Balkan	8	1595	10 mei 15
Mallorca	6	1195	1 jun 15
Groepsreizen buiten Europa			
Gambia	8	1625	26 jan 15
Amerika – Florida vogelreis	10	2175	9 feb 15
Costa Rica	16	3195	25 feb 15
India – Tijgerspecial	10	2775	15 apr 15
China – Beidaihe en Happy Island	14	2695	7 mei 15
Mongolië	15	3995	29 mei 15
Zuid Afrika – Krugerpark	10	2675	16 jun 15
Fotoreizen			
Griekenland – pelikanen	5	1295	24 jan 15
Amerika – Florida fotoreis	10	2295	31 jan 15
Gambia	11	1975	6 feb 15
Spanje – Extremadura	8	1495	21 feb 15
Noorwegen en Finland	7	2495	29 mrt 15
Spitsbergen	6	1275	5 jun 15
Bulgarije – macrofotografie	8	1495	14 jun 15
Cruises			
Antarctica	8	VA 3650	10+ afvaarten
Spitsbergen	8	VA 1745	10+ afvaarten
Groenland	8	VA 1650	10+ afvaarten
Antarctica, South Georgia, Falklands	17	VA 8900	10+ afvaarten
The Russian Far East	13	VA 5300	27 mei 15
Birding Down Under – Groepsreis!	17	VA 7575	24 nov 14
Atlantic Odyssey – Groepsreis!	33	VA 6350	23 maa 15
North Atlantic Odyssey	12	1745	25 mei 16

Elk jaar meer dan 70 groepsreizen met Nederlandse begeleiding,
honderden individuele reizen en meer dan 200 cruises!

INEZIA TOURS
vogelreizen, natuurreizen en meer

www.ineziatours.nl

info@ineziatours.nl

0597-431405

ARAGON Natuurreizen

Vogelreizen 2015:

Ebro Delta & Aragón, kerst/nieuwjaar 2014/15

Extremadura winter, 21 t/m 25 januari

Iberische Lynx - Z Spanje, 7 t/m 13 februari

Lanzarote & Fuerteventura, 8 t/m 15 maart

Zuid Portugal, 11 t/m 18 april 2015

La Mancha & Cabañeros, 26 april t/m 02 mei

Castilië & Picos de Europa, 16 t/m 23 mei

Fotoreizen: gieren+ in Spaanse Pyreneeën,
individueel hele jaar v.a. euro 395.

Vakantiehuis in Sipán, Spaanse Pyreneeën.

www.aragonnatuur.com

Vogelreizen met Kees Woutersen: (0031)619123999

Vuurgoudhaan
Regulus ignicapillus

MeoStar S2

82mm HD

De MeoStar S2 82HD verbaast zelfs de meest verwendende en ervaren gebruiker. De lichte, uit magnesium legering opgebouwde body, is volledig bekleed met rubber en voorzien van een bajonetvatting met quick-release. In het hart van deze geavanceerde telescoop bevinden zich twee HD (extra low dispersion) fluoride elementen. Deze techniek, gecombineerd met MeoBright coatings, leveren een ongekend contrastrijk en helder beeld zonder kleurfouten: scherp van rand tot rand.

De buitenste lenselementen zijn daarbij ook voorzien van MeoDrop coatings waardoor water en vuil zich niet kunnen hechten.

In combinatie met het optioneel verkrijgbare 20-70x zoom oculair, laat deze telescoop geen detail ongezien. De grote, soepel lopende scherpstelring maakt het scherpstellen eenvoudig en precies.

Als accessoire is een iPhone/Samsung adapter (MeoPix) verkrijgbaar in diverse diameters waarmee eenvoudig fantastische foto- en videobeelden vastgelegd kunnen worden.

MeoStar S2 82 HD € 1.650,-
20-70x oculair € 525,-
30-60x WA oculair € 525,-

MeoPix adapter € 62,50
(iPhone 4(s) / iPhone 5 / Samsung S4)

30 jaar garantie na registratie!

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt®

superior gear. great experience.

ONDERDEEL VAN DE WAY GROUP

E: info@technolyt.nl
T: +31(0)75 647 45 47
I: Technolyt.nl

Hoofdsponsor Landelijke Dag

www.meopta.com

Vogels in Fryslân

Laatste jaar Atlasproject en verzameling van 'historische vogelwaarnemingen'

In 2013 is de Stichting Avifauna Fryslân opgericht om een nieuwe, aansprekende, moderne boekuitgave 'Vogels in Fryslân' te realiseren, gericht op een groot publiek. Behalve het voorkomen en de verspreiding van vogels, zullen onder meer schattingen van vogelpopulaties, aantalsontwikkeling, vogeltrek en gebruik van leefgebieden een belangrijke rol spelen. Gebruik zal worden gemaakt van fraai fotomateriaal van vogels, veelal in hun natuurlijke Friese biotoop.

De uitgave in twee delen vormt de kroon op het werk van allen die zich met natuur en vogels bezighouden in Fryslân. De komende jaren worden nieuwe en oude gegevens verzameld en verwerkt, teksten geschreven en vindt de redactie plaats. Om broed- en trekvogels in kaart te brengen wordt samengewerkt met het Atlasproject van Sovon. De uitgave is beoogd voor 2018, ruim 40 jaar na de uitgave 'Vogels in Friesland' (1976).

Oproep

Voor de totstandkoming van dit aansprekende standaardwerk wordt een beroep ge-

daan op de vele honderden vrijwillige vogeltellers, vogelwachten en natuurorganisaties. Wij vragen twee dingen:

- 1) deelname aan het Atlasproject van Sovon in Fryslân in 2015, waarbij vogelaars een atlasblok van 5x5 km of een deel daarvan volgens een standaardmethodiek inventariseren op broedvogels en trekvogels, zie vogelatlas.nl.
- 2) het aanleveren van oude (losse) vogelwaarnemingen en gebiedstellingen vanaf 1975, voor zover ze niet al doorgegeven zijn aan de BFVW, Sovon, Waarneming.nl of provinciale databanken.

Wil je meedoen dan kun je contact opnemen met Stichting Avifauna Fryslân, Canterlandseweg 18, 9061 CC Gytsjerk of een email sturen naar info@vogelsinfryslan.nl.

Je ontvangt dan zo spoedig mogelijk nadere informatie over het project.

> www.vogelsinfryslan.nl

● **Freek Nijland**

Internationale Goudpleviertelling 2014

Iedere zes jaar organiseert de International Wader Study Group een internationale telling van Goudplevieren. In een groot deel van Europa worden dan alle belangrijke goudplevierengebieden in één weekend geteld. In Nederland is de organisatie hiervan al sinds 1996 in handen van Sovon.

De internationale Goudplevierentelling vindt dit jaar plaats in het weekend van 11/12 oktober. Deelnemende landen zijn onder meer de Baltische Staten, Zweden, Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië, Bulgarije, Hongarije en Tsjechië. Tijdens de telling worden ook zoveel mogelijk Kieviten meegeteld. Voor deze telling hebben we ons telweekend voor ganzen en zwanen en watervogels in oktober een week naar voren geschoven. Daarnaast doen we de telling in Nederland in november nog eens dunnetjes over op de 15e, omdat november een belangrijke maand voor de Goudplevier in Nederland is, met doorgaans de grootste aantallen.

In 1996, 2003 en 2008 organiseerde Sovon deze telling in samenwerking met de Nederlandse Steltloperwerkgroep (NSWG) als de 'binnenlandse steltloper telling' en toen trachtten we zo'n beetje heel Nederland te tellen. Ditmaal richten we onze aandacht vooral op de gebieden die belangrijk zijn voor Goudplevieren (prijori-

taire gebieden) en in iets mindere mate voor Kievit en Wulp. De meeste van die gebieden worden iedere maand al op ganzen en zwanen geteld. Het gros van de vaste tellers telt in oktober en november ook de steltlopers in deze gebieden. Via de claimkaart op de Sovon-website (<http://portal.sovon.nl/portal/vacant/deel/1>) zijn daarnaast ook nog allerlei overige gebieden door vrijwilligers geclaimd voor de steltloper telling. Deelnemers ontvangen begin oktober de benodigde info, een speciale goudplevierennieuwsbrief en de mogelijkheid de resultaten evenals andere tellingen digitaal in te voeren via de Sovon-website. Daarna kunnen we met onze Europese collega's de balans opmaken. Tijdens de internationale tellingen in 2003 en 2008 werden ca. 1,1 miljoen Goudplevieren geteld, waarvan een kleine 20% in ons land.

Maar eens zien of we dat met zijn allen weer bewerkstelligen.

Over de voorgaande tellingen verscheen eerder dit jaar een artikel in Limosa, te lezen en downloaden via <https://www.sovon.nl/nl/publicaties/pleisterende-goudplevieren-en-kieviten-nederland>. Voor meer informatie kunt u terecht bij landelijk steltlopercoördinator Romke Kleefstra.

> romke.kleefstra@sovon.nl

● **Romke Kleefstra**

